

MENTOR

DIJAŠKI LIST
DEVETNAJSTO LETO

IV/V

*V tem zvezku sodelujejo /
Joža Lovrenčič / Janko
Mlakar / Dr. Fr. Jaklič /
A. C. M. K. / M. Kmetova /
Dr. L. Sušnik / Narte Ve-
likonja / J. Jalen / I. Do-
lenec / Ivo Brnčič / Jelenka
/ I. Rob / Jož. Debevec /
Vanjuša / Stanko St. / Hra-
broslav / Bogo Pleničar /
Crassus*

Vsebina III številke.

	Str.
Joža Lovrenčič / Naša zgodovina	73
Vanjuša / Pričakovanje	75
Janko Mlakar / Spomini	76
Ivo Brnčič / Samotno okno	81
Dr. Fr. Jaklič / Nekaj o značilnosti ženske duše	82
A. C. M. K. / Znamenje	85
Hrabroslav / Prošnja	86
J. D. / O ljubezni do domovine	87
Marija Kmetova / Božiči	87
Dr. L. Sušnik / Narodna propaganda v francoskem slovstvu	88
Narte Velikonja / Noht na mezincu	95
J. Jalen / Pod stropom neba	99
Stanko St. / Mati je žito sejala	100
I. Dolenc / Med Slovaki	101
Vanjuša / Umiranje pod nebom	102
Ivo Brnčič / Aleksa Šantič	103
Jelenka / Pred koncem sveta	107
L. Rob / Poglavlje iz »Popotne dume«	110
Jož. Debevec / Slovenski pesnik v Ameriki	111
Obzornik /	
Knjige in časopisi	113
Literarni pomenki	115
Kulturni paberki	116
Dijaški šah	117
Zabavni kotiček /	
Meyeriada	118
Drobiž	118
Nugae latinae	120
Rešitve	120

Uredništvo lista: Prof. dr. Joža Lovrenčič, Ljubljana, Zrinjskega c. 7. / Na uredništvo se pošiljajo vsi rokopisi in dopisi, ki so namenjeni za objavo v listu. / Rokopisi se ne vračajo. / Uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 5. / Na upravo se naslavlja vsa naročila in reklamacije.

Vsak naročnik, naj dobiva list naravnost na svoj naslov ali pa pri poverjeniku, mora poravnati vso naročnino v prvi polovici letnika, sicer ne bo dobil več šeste številke.

Mentor izhaja med šolskim letom vsakega 1. v mesecu. Urednik prof. dr. Joža Lovrenčič, izdaja Prosvetna zveza (dr. Jakob Mohorič), tiska »Slovenija« (predst. Albert Kolman, Ljubljana, Celovška cesta 61). / Celoletna naročnina za dijake Din 30.—, za druge in zavode Din 40.—. Posamezna številka Din 4.—. Plačuje se naprej. — Štev. ček. računa pri poštni hranilnici v Ljubljani 14.676. / Naročnina za Italijo: Lit. 10.— za dijake, Lit 15.— za druge; za Avstrijo: S 4.— za dijake, S 6.— za druge. — Plačuje se po italijanskih, oziroma avstrijskih čekovnih položnicah »Katoliških misijonov« v Grobljah pri Domžalah. — Naročnina za Ameriko 1 dolar, za vse druge kraje vrednost 4 švic. frankov. / Poverjeniki dobivajo za vsakih 10 plačanih izvodov enajstega zastonj. — Plačati pa morajo vso naročnino za vse naročene izvode pred izidom šeste številke vsakega letnika.

Joža Lovrenčič / Naša zgodovina.

Strmel sem in strmel v pravljico lepi čar,
ki ga na jug in sever, na zapad in vzhod
razgrnila je naša zemlja pred menoj,
in sem zamaknil se in videl sem pohod
iz krajev zarje in prevzet ko še nikdar
zaklical sem: Postoj, moj duh, postoj!...

Jih vidiš ob bregovih dolgopote Save,
jih vidiš ob bregovih šumne Drave,
jih vidiš tam ob Muri in ob Soči,
kako se zgrinjajo tisoči in tisoči
in samo solnce jim žari v očeh,
ko po ravninah širnih, zelenih bregéh
in poljih sočno plodnih
se razgledujejo in ustavljajo
in iz veselja prekipevajočih src svobodnih
glasno svoj novi dom pozdravljajo:

Pozdravljene gore, pozdravljena polja in lepa podolja,
oko se ne more dovolj vas nazreti!
Najlepša na sveti pokrajina tod je, ki nam jo Usod je
v svojino odločil in nam jo izročil,
da se v njej hranimo in da jo branimo
svobodno svobodni zdaj in vse dni!...

Kot Jozve solnce, rad bi ustavil čas,
da mogel bi poslušati na veke sladki glas
in pesmi naše svobodne uživati opoj,
a čas beži... Postoj, moj duh, postoj!

Jih vidiš ob bregovih dolgopote Save,
jih vidiš ob bregovih šumne Drave,
jih vidiš tam ob Muri in ob Soči,
kako so sklonjeni tisóci in tisóci
in ni več ognja živega v očeh
in jim neznan je jasen smeh?
Prisluhni pesmi njihovi! Ali ne poje,
kako jim v rodni zemljici težkó je:

Težka je, težka našega roda bridka usoda!
Niso strohnele v zemlji svobódni, zemljici rodni
našim pradedom bele kosti,
tujec k nam vdrl je in nam zastrl je
solnce svobóde v sužnost noči.
Kje ste junaki, čili in jaki, da bi pognali
tujca iz zemlje in nam spet dali svóbodne dni! . . .

O bridka, bridka pesem temnih, bridkih dob,
doklej tožila boš, doklej naš rod bo rob?
Kaj, zemlja naša lepa, lepa, bo s teboj?
Čas vleče se . . . Postoj, moj duh, postoj!

Jih vidiš ob bregovih dolgopote Save,
jih vidiš ob bregovih šumne Drave,
jih vidiš tam ob Muri in ob Soči,
kako se družijo tisóci in tisóci
in stiskajo preteč ožuljene pesti
in jim v očeh razgaden srd in gnev gori
in iz vasi gre tihe, slišiš, v tiho vas
ko ogenj vžigajoče pesmi glas:

Le vkup, le vkup, uboga gmajna,
dovolj trpljenja, dovolj srag!
V nas samih moč je neomajna,
ko vsi borimo se in vsak
za staro pravdo!

Le vkup, le vkup, uboga gmajna,
iz sužnosti v svobóden dan!
Prihodnost čaka nas sijajna,
naš rod ne bo več rod tlačan!

Le vkup, le vkup, uboga gmajna,
na svoji zemlji bo naš rod
v svobódi, ki bo v veke trajna,
usode svoje svoj gospod!

Le vkup, le vkup, uboga gmajna,
dovolj trpljenja, dovolj srag!
V nas samih moč je neomajna,
ko vsi borimo se in vsak
za staro pravdo!

O tisoč pet sto sedemdeset tretje leto,
ali si od Boga biló prekleto,
ali je Bog nam le trpljenje v delež dal,
da kdaj naš rod sred lepih svojih tal
v nesluteni bi slavi povelíčan vstal? ...

Oči, pogledjte, ob bregovih dolgopote Save,
oči, pogledjte, ob bregovih šumne Drave,
oči, pogledjte, tam ob Muri in ob Soči
vsi sklonjeni nemé tisoči in tisoči
v usodo vdani in breména obnemogli nosijo
in tujca v svoji zemlji miloščíne prosijo! ...
O, lepe zemlje bedni, nebogljeni rod,
mar v veke sužnjil tujcu boš helot? — —

Zastrl sem si oči, da bi ponižanja ne zrl,
in čutil sem, kako so vlekli se in vlekli vekí,
podobni, ki se ne mudi jí v ravni, reki,
dokler peroti časa niso vzplamenele ob nočeh najkrajih
in se ni vzgibal stari svet v svojih tečajih ...
Prišel je dan, veliki dan, ko naš poldrugi milijon,
okovov sužnjih se zavedel je in težkih spon,
in kar preroki vidci klicali so in oznanjevali,
uresničilo se je, ko je bilá najhujša noč:
v poldrugi milijon se naš je povrníla moč,
da razdrobil vekóvne težke je okove
in vriskajoč v svobóдне, solnčno jasne dneve,
na zemlji svoji se je združil z brati
in belí o r e l vzpel se je v svobódi zlati
mogočno v našega neba sinjino
in bdi pod zvezdo n a š i h kraljev zdaj nad domovino!

Vanjuša / Pričakovanje.

Hotel bi zime, ko snežne poljane
prepolne so belih polnočnih idil,
ko v duši je mir, ves zasnežen in mil,
in misli s kristali so vse posejane.

Sel bi v tihoto. V božična zavzetja
ko v mehke blazine bi sklonil glavó,
zasanjal poglede v deviško nebo
in čakal pokojno noči razodetja.

O, v blodnjah iskanja šo tajnostni časi,
ko duša ostavi snovnosti hrup,
ko jo s praduhočnostjo spaja poljub
in v tebi Bog se ko himna oglási.

Janko Mlakar / Spomini.

Količina.

Znano je, da so najstrožji profesorji navadno tisti, ki poučujejo kot glavni predmeta matematiko in fiziko. Tega zlasti za dijaštvo važnega pojava nam do danes, kakor se mi zdi, še nihče ni razložil.

Ob mojem času sta na gimnaziji strašila dva taka študentovska strahova, Hostar in Vašek.

Hostar je v nasprotju z drugimi profesorji zelo rad »intimno« občeval s svojimi podložniki. Večkrat je vzel dijaku, ki je bil vprašan, glavo med roke in z njo butal ob tablo. Ako bi bil to storil pri fiziki, zlasti pri akustiki, bi se človek ne čudil; delal je pa tako tudi pri matematiki. Najbrže je bil vnet za koncentracijo šolskega pouka.

Pri spraševanju je bil jako postrežljiv in je rad pomagal; vzel je v roke gobo in kredo ter pisal in brisal po tabli. Samo to je bilo nekoliko nerodno, da je večkrat zamenjal tablo z dijakovim obrazom.

V Ljubljano je prišel iz Celovca; bil je menda kazensko premeščen. V svoji matematični preprostosti je namreč mislil, da je baronova glava prav tako pripravna kot kmetova. In tako je pri neki ugodni priliki v svoji zaslepljenosti z glavo sinu samega deželnega predsednika takole malo pobutal ob tablo. Ker je bila pa soba jako akustična, so se zvoki tega butanja z žlahtno glavo slišali do ministrstva za uk in bogočastje in — Hostar je moral v pregnanstvo v Ljubljano.

Da bi ga bili dijaki ljubili, ne morem trditi; pač pa ga je marsikdo še po maturi nosil v želodcu.

Hostar je kot navdušen planinec rad hodil na Kum. Tam se je najrajši spravil v sobo, namenjeno duhovnikom, ki so hodili iz bližnjih župnij opravljat božjo službo.

Neko soboto pride na goro mlad kaplan. Soba je bila že oddana. Ko zve, kdo je notri, zakliče ves vesel: »Profesor mora ven! On je mene vrgel iz matematike, jaz bom pa njega iz postelje.«

Hostarju ni nič pomagalo, da se je skliceval na druge prijaznejše duhovnike, ki so mu radovoljno prepuščali sobo. Moral je iz postelje, ker je nekdanjemu svojemu učencu obležal v želodcu.

Jaz sem imel Hostarja samo eno konferenco, in sicer takoj v prvi; zato se ne morem spomniti, če je delal z našimi glavami pri matematiki kakšne akustične poskuse. Pač pa še dobro vem, kako je nekoč celo uro spraševal, kaj je količina. Naj mu je kdo odgovoril kakorkoli že, vsakokrat se je zadril: »Voda kravo pije.«

Zakaj? Tega nisem takrat vedel in še danes ne vem. Imenovani so bili pa zavoljo te nesrečne količine vsi, ki so bili ono uro vprašani. Jaz k sreči nisem prišel na vrsto, sicer bi bila tudi pri meni »voda kravo pila«.

Za Hostarjem je prišel profesor Vašek, ki je bil vkljub svojemu neslovenskemu imenu dober Slovenec in še boljši kristjan. Prvo lastnost smo opazili pri njem v višji gimnaziji, drugo pa pri šolski molitvi. Bil je srednje postave in bolj temne polti. Za eleganco v obleki se v nasprotju s Šego ni prav nič brigal. Več let je nosil eno in isto rjavo suknjo na »škrice«, s katero je včasih brisal tablo, če ni bilo gobe pri rokah. Meni je bilo to zelo všeč, ker sem tudi večkrat rabil rokav namesto gobe.

Vašek ni z dijaki nikdar »intimno« občeval kakor Hostar, tudi nam ni dajal priimkov kakor Šega, pač pa se je rad norčeval iz reveža, ki je bil

vprašan in ni znal. Včasih ga je tako zmešal, da je fant naposled komaj še vedel, kako se piše. Sodili smo sploh o njem, da »rad vrže«. Po mnogih skušnjah pa, ki sem si jih nabral tekom svojega šolskega delovanja, mislim, da je bila ta sodba neopravičena. Vsak profesor rad vidi, da mu dijaki znajo in da imajo dobre rede, seveda pošteno zaslužene. Sicer sem slišal o dveh profesorjih, ki sta tekmovala, kdo »jih« bo več vrgel, pa skoraj ne morem verjeti. Če ni to študentovska bajka, sta bila pač gospoda beli vrani med profesorji.

Vašek ni bil taka bela vrana. Res je, da si hodil pri njem kakor po ostrem grebenu, na katerem ne smeš kozelcev preobračati, če nočeš strmoglaviti v prepad; ako si pa storil svojo dolžnost, si prav lahko pri njem shajal.

Jaz sem ga imel skozi celo gimnazijo, pa sva se prav dobro razumela, čeprav se nisem mogel ponašati ne z matematiko ne s fiziko. Samo pri maturi... Toda, sedaj sem šele v prvi in ne smem predaleč segati.

Ker nas je bilo v razredu 76, je jasno, da je bilo vmes nekaj takih, ki so prišli na gimnazijo, da bi poskusili, če pojde. S temi sta Šega in Vašek tako korenito pometla, da nas je prišlo v drugo samo 42.

Tako pometanje v najnižjem razredu se mi ne zdi tako napačno. Kdor pade, se vrne v ljudsko šolo in si potem lahko izbere poklic, za katerega je bolj sposoben kakor za študiranje.

Vse drugače pa je, če dijak obtiči v kakem razredu višje gimnazije, ko potem večkrat ne ve, kam naj se obrne. Iz takih nesrečnežev so se v prejšnjem stoletju rekrutirali »berderbani« študentje, zakotni pisarji in celo postopači, ki so po župniških prosjačilih v — latinščini. Le malo jih je bilo, ki so našli svoj kruh v poklicu, za katerega ni bilo treba cele gimnazije. Nekateri so šli tudi na učiteljske in postali potem odlični učitelji. Pa takih ni bilo veliko. Jaz sem jih nekaj poznal. Med njimi je bil tudi mož, ki je tako čudovito študiral, da se ga še danes v njegovi rodni vasi spominjajo. Ker bi bilo res škoda, če bi se historijat njegovega študija pozabil, naj ga tu na kratko popišem.

Bregar, gospodar na precej veliki kmetiji nekje na Gorenjskem, je dobil potomca. Pri krstu so mu dali ime Janez z iskreno željo, da bi iz malega kričača postal pozneje »gospod Janez«.

Ko je nekoliko odrasel, je pustil lahke prtene hlače s kravami in kozami vred v domačih hribih, oblekel debele iz gorenjskega sukna in šel v Ljubljano v šolo.

Koncem leta je prinesel domov spričevalo in povedal, da je jako dobro zdelal, da je celo — »cvajte«.

Mati je bila tako vesela, da ni mogla svoje sreče zase ohraniti. Šla je pred hišo in oznanjevala:

»Poslušajte, poslušajte,
naš Janez je cvajte!«

Hudobni jeziki so pozneje temu izlivu materinskega veselja in ponosa pristavili:

»Še malo potrpite,
pa bo drite!«

To prerokovanje se je sicer spolnilo, vendar jo je Janez s pomočjo raznih premestnih in ponavljalnih izpitov srečno privozil do sedme. Tu je pa obtičal. Morda bi jo bil v treh letih naredil, a so mu dovolili samo dve.

Bregarjev Janez pa ni dolgo premišljeval, kaj bi začel, marveč je mirno presedlal na učiteljske. Doma je pa naznanil veselo novico, da gre v »lemenat«.

In tako so se Bregarjevi ponašali, da imajo »lemenatarja« pri hiši, med tem ko je »lemenatar« hodil pridno v »preparandijo«.

Ta prevara se je tem lažje izvršila, ker takrat bogoslovci o počitnicah niso nosili duhovske obleke.

Ko je prišlo četrto leto, so se Bregarjevi pripravljali na novo mašo, njihov Janez pa na maturo. Šele po srečno prestatnem izpitu jim je pojasnil, da z novo mašo ne bo še nič.

»Vidite,« jim je razlagal, »jaz ne hodim v tisti ,lemenat', iz katerega prihajajo kaplani, ampak v oni, kjer se uče za ,dohtarje' sv. pisma, ki postanejo pozneje korarji, prošti in škofi. Zato pa moram študirati sedem let in šele potem bom novo mašo pel.«

Bregarjevi so mu verjeli in so bili zelo srečni v tej veri. Oče Bregar je še tisto leto vrgel preperelo slamo s strehe in pokril hišo z deskami, da bi nihče ne mogel reči, da je »škof Janez« izšel izpod slamnate strehe.

Bodoči škof je pa lepo učiteljeval nekje doli na Dolenjskem in pridno študiral sv. pismo. Prišel je pa samo do drugega poglavja Geneze in se ustavil pri 18. vrsti, v kateri pravi Bog, da človeku ni dobro samemu biti. Te besede je tako temeljito premišljeval, da so čez tri leta pri Bregarjevih slavili — ne nove maše, pač pa poroko.

Bregarjevi materi se je pa njena želja, da bi iz malega Janezka postal »gospod Janez« vsaj deloma uresničila. Njen sin je namreč to častno ime v domačem kraju nosil do smrti, čeprav se je oženil, namesto da bi bil pel novo mašo.

Morda sta Šega in Vašek s svojim postopanjem v prvi marsikako mater obvarovala bridkih razočaranj. Kdo ve!

Meni je šlo pri obeh »pometačih« čisto dobro, čeprav sem za prirodopis več časa porabil, kakor za latinščino in matematiko. Profesor Pavlin, ki nas je učil zemljepis in živalstvo, je rad videl, da smo imeli lastne zbirke hroščev, metuljev in druge take golazni. Ker pa večina teh živalic ne spada med hišne sostanovalke, mi je nalagal prirodopis prijetno dolžnost — potepanja. Spolnjeval sem jo zvesto, ne da bi mi bilo treba iskati pomoči pri neki gotovi kljuki. Pavlin je bil pač avtoriteta, kateri se je tudi moja mati morala ukloniti.

Tako sem se ob sredah in sobotah¹ popoldne potikal po gozdovih ljubljanske okolice, kjer sem lovil, kar mi je prišlo pod roko, in redno prihajal šele z nočjo domov.

Da, prirodopis je bil takrat prijeten in zabaven, pa tudi koristen predmet. V šoli smo imeli kar cele živinske semnje. Navadni hrošči in metulji so bili po krajcarju, rogači, pa le samci (ženski spol se pri nas ni posebno cenil) po »fererju«, nekatere vrste kozličkov pa še dražje.

V drugi se je v prvem polletju potepanje na račun prirodopisa ustavilo. Doma bi mi gotovo ne bili verjeli, če bi bil rekel, da si moram naloviti ptičev in krokodilov. Zato sem pa drugo polletje hodil tem pridneje botanizirat.

Pri neki taki znanstveni ekspediciji je zadela tri moje součence velika nezgoda.

Šli so na Vaškov vrt, da bi spopolnili svojo botanično zbirko s črešnjami. Ker pa nesreča nikdar ne počiva, jih je profesor zasačil. Drugi dan jih je za kazen vprašal in vsi trije so dobili »drite«². Vsa zadeva je bila pa zlasti zato

¹ Ta dva popoldneva sta bila prosta. Pozneje se je prostost v toliko povečala, da smo imeli prosto v torek, četrtek in soboto popoldne.

² Vaškov izraz za »ganzungenügend«.

nevarna, ker se je to zgodilo o kresu in ker se je Vašek ravnal po načelu: »Ende gut, alles gut; Ende schlecht, alles schlecht«³

Tako so ti fantje že v zgodnji mladosti morali za dobro stvar trpeti. Črešnje iz Vaškovega vrta so bile namreč zelo debele in sladke...

Zelenec.

Ko sem hodil v prvo, smo demonstrirali. To je bila moja prva pa tudi zadnja demonstracija, pri kateri sem pomagal delati hrup.

Takrat so postavili ljubljanski Nemci svojemu rojaku grofu Antonu Auerspergu, ki je koval pesmi pod imenom »Anastasius Grün«, poleg križevniške cerkve spomenik in ga s primerno slovesnostjo odkrili. Vso to proslavo so nemški listi označili »kot junaški čin nemškega duha in hvalevreden korak v boju z drugo (!) narodnostjo v deželi«.

Slovenci smo seveda ta »junaški čin« smatrali za izzivanje, zlasti še, ker so bili povabljeni »Turnerji« iz Celja, Gradca, Celovca in Trsta. V tem društvu smo namreč takrat zrlí nekako kristalizirano nemčurstvo.

Tedanji deželni predsednik Winkler se je bal nemirov in je zato prepovedal slovesno sprejemanje gostov. Dovolil je samo sprevod iz kazinskega vrta na Križevniški trg.

Za to »turnersko procesijo«, ki se je pa vozila, smo dijaki, vsaj kar nas je bilo manjših, zvedeli šele dan poprej in smo se tudi nanjo pripravili.

Na dan slavnosti — bil je vnebohod — se zberemo po šolski maši pred kazinskim vrtom, ki je bil ves okrašen s frankfurtaricami⁴. (Pa ne s klobasicami, ampak z zastavami.)

Okrog enajste so se začeli Nemci voziti na slavnostni prostor pred Križanke. Vsak voz smo sprejeli z glasnim »pereat«⁵ in ga s kričanjem spremili po Kongresnem trgu do Gosposke ulice, kjer je stal kordon orožnikov in stražnikov. Pri tem »narodnem« delu so nam pomagali vajenci, ki so nas »šulfukse« drugače smrtno sovražili. Ker niso bili klasično izobraženi kakor — mi, so vpili namesto »pereat« — »pereja«. Sicer je šlo pa itak le — za hrup in krik, ne pa za njegovo vsebino.

Odkrivanje spomenika ni trajalo dolgo. Čeprav sem še zadnji voz, ki se je vračal v Kazino, spremil z že nekoliko hripavim »pereat«, vendar nisem zamudil kosila.

Popoldne je preteklo precej mirno. Zvečer so se pa spet začele demonstracije, ki so trpele pozno v noč. Jaz se jih nisem udeležil. Tega »narodnega greha« pa nisem bil sam kriv, ampak mati, ki me ni pustila z doma.

Drugo jutro smo v znak narodnega ogorčenja prišli v šolo okrašeni s slovenskimi trakovi. Sploh smo v tistih časih najhujšega narodnega boja radi nosili »slovence« — tako smo imenovali slovenske barve — da smo kazali svoje narodno navdušenje in jezili Nemce.

V soboto smo pa želi vihar, ker smo v četrtek sejali veter.

Winkler je bil zaradi demonstracij silno hud, zlasti ker so jih vodili dijaki. Prišel je v šolo, sklical konferenco in oštel ves učiteljski zbor, ker ni znal krotiti gimnazijcev.

Nato je pa naredil ravnatelj Šuman drugo neumnost, kakor se je menda izrazil deželni predsednik⁶ sam. Razglasil je v soboto tako zvane »Postave«,

³ »Konec dober, vse dobro; konec slab, vse slabo«.

⁴ Frankfurtarice so se imenovalle nemške zastave (črna, rdeča, zlata barva).

⁵ »Naj pogine!«

⁶ Prva je bila po njegovem mnenju, ker ni preprečil demonstracij.

katerih se pa, žal, vseh več ne spominjam. Med drugim nam je bilo strogo prepovedano hoditi v gručah (za »gručo« so veljali trije) in nositi palice.

Sprehodne palice so bile takrat med dijaki zelo moderne. Šuman je pa s to modo kar nakrat pometel, ker se tudi potem, ko so bile izredne postave odpravljene, nismo več oprijeli palic. Pač pa je postalo zelo moderno, obešati prazno desnico za palec v hlačni žep.

Poznam gospoda, ki še dandanes hodi po ljubljanskih ulicah nekoliko na desno nagnjen, ker se je te mode držal, dokler ni oblekel talarja. Potem seveda ni mogel več do hlačnega žepa.

Najhuje je pa zadel, zlasti večje dijake, paragraf, ki nam je zapovedal, da moramo biti ob osmi že doma. Prosim vas, kako naj bo študent tako zgodaj že doma, pa celo v juniju, ko je ta čas še popolnoma dan!

Da so nam prepovedali nositi »slovence«, na to se tudi še dobro spominjam.

»Postave« smo morali doma lepo napisati in jih dati staršem, da so se podpisali. Zahtevan je bil poleg podpisa tudi pečat. Morda so se bali, da se ne bi kdo sam podpisal. Neumnost! Kakor bi ne znali sami pečatiti! »Postave« so se nam zdele krivične, pečatenje pa nespametno.

Za vsako prekršitev »Postav« je bila zažugana izključitev.

Glede »gruč« smo bili zelo radovedni, kdo bo izključen, ali vsi trije, ali samo tisti, ki je zadnji zraven prišel in tako naredil iz dveh »gruč«.

»Postave« smo morali takoj v soboto popoldne prinesiti v šolo napisane, podpisane in pripečatene. Ko smo šli, seveda dva in dva v previdni razdalji zavoljo nevarne »gruč« mimo magistrata, je rekel neki gospod, ki nas je srečal: »Glej jih junakov, še policija se jih boji!«

Da bi nas videli, kako smo se upokončili! Gotovo niso zmagoviti francoski grenadirji tako ponosno korakali po osvojenem Dunaju, kakor mi proti gimnaziji, ko smo zvedeli, da se nas policaji boje...

Tiste tedne, ko smo spolnjevali »Postave«, je bilo vsak večer okoli osme ure na ljubljanskih ulicah jako zabavno. Povsod so leteli večji in manjši dijaki in klicali: »S poti, s poti, ob osmi moram biti že doma, sicer bom izključen!« Čeprav sem bil navadno vsak večer doma, sem navzlic temu šel pred postavno uro tja po sedanji Stritarjevi ulici, da sem lahko tekel po Mestnem trgu in z glasnimi klici opozarjal, da sem tudi — gimnazijec in pod »Postavo«.

Kar se tiče zagrožene kazni, Šuman ni poznal šale. Neki prvošolec je stopil ob osmi v bližnjo pekarijo po kruh in takoj je bil izključen.

Proti koncu junija so bile »Postave« razveljavljene. Ljubljana se je pomirila in policija se je nehala — bati dijakov.

Izključenega prvošolca so pomilostili in ga sprejeli spet v šolo. Fant je bil pa preponosen, da bi bil prišel nazaj. Je pač vedel, da je bolje, če zapusti gimnazijo z vencem narodnega mučeništva, kakor pa s slabim spričevalom.

»Zelenčeve« demonstracije so izzvale po nekaterih nemških listih velikanski odpor. Pisali so, da si Nemci v Ljubljani niso več svesti življenja, in svarili tuje pred to »jamo razbojnikov«. Nemški poslanec Menger je vložil celo zaradi ljubljanskih izgedov v državnem zboru interpelacijo, v kateri je zahteval razpust občinskega sveta in zadoščenje za »v dno srca razžaljene in v najplemenitejših čuvstvih zadete Nemce«.

Takratni ministrski predsednik grof Taaffe pa interpelaciji ni ugodil. Menger je sicer predlagal, naj se o predsednikovem odgovoru otvori debata, pa je s svojim predlogom pogorel.

Ko sem bral to poročilo v časniku, se mi je Taaffe jako prikupil, a takoj nato prav tako zameril zaradi teh besed: »Opravičeno dvomim, da bi se

avstrijski Nemci čutili v dno srca užaljene in v najplemenitejših čuvstvih zadete radi postopanja ljudske množice, obstoječe večinoma iz šolarjev (!), pouličnih dečkov (Gassenbuben) in rokodelskih učencev.«

Nečuvveno sem bil ogorčen, da si upa »ta grof« imenovati nas gimnazijce — šolarje in dvomiti, da bi bili Nemci po naši »veličastni« demonstraciji razžaljeni. Kako se predrzne govoriti o nas, pred katerimi se je morala policija zavarovati s »Postavami«! »Zares nezaslišano!«

Zdi se mi, da sta prvošolec in osmošolec oba enako napuhnjena; prvošolec, ker je prišel v gimnazijo, osmošolec pa, ker upa, da jo skoraj zapusti. »Mentorjevi« naročniki obojega spola, prvošolci in maturanti, so seveda izvzeti.

V Ljubljani se je razburjenje kmalu poleglo. Dokler so stražniki varovali Zelenčev spomenik, smo še včasih šli tam mimo. Ko so pa stražo odvezli, je izgubil Zelenec za nas vso privlačnost. Kdo bi pač silil tja, kamor ni prepovedano!

Anastasius Grün je v življenju obogatil nemško književnost, po smrti pa slovensko, čeprav ne najdete tega nikjer ne v slovenski ne v nemški slovnstveni zgodovini. (So pač zgodovinarji zelo pristranski in kaj površni možje, da jim včasih uidejo največje znamenitosti!)

Takrat je namreč nastala nova narodna pesem, ki nam v umetni obliki popisuje, kako so pri neki demonstraciji pomazali Zelenčev spomenik z jajci in črnilom.

»Anastazius Grün,
zelenčev sin,
jajca jedel,
tinto pil.«

Rime sicer niso tako čiste, kakor jih je delal Cimperman — so pač že nekoliko podobne modernim.

Tudi ta »biser« ljudske umetnosti prepuščam nabiravcem narodnega blaga v poljubno porabo.

Ivo Brnčič / Samotno okno.

Neznane so naše poti,
nihče ne zmeni se zanje.
Vsakdo sam seje se v dni,
sam svojo bol si le žanje.

V oknu so krokarji mraka...
Topo dežju prisluskuješ.
Tiho je. Nihče ne čaka,
da bi te vprašal: Veruješ?...

Padajo ure ko stôpe.
Koplješ v srce za bolestjo.
Življenje bolnik je, ki sope
v dušah s kopnečo zavestjo.

Nimamo solz več ne žalosti,
kam bi s seboj, ne vemó.
Utonil je sen o vseznalosti.
Kaplje gubé se v temó...

Dr. Fr. Jaklič / Nekaj o značilnosti ženske duše.

Nekrščanski svet ni priznaval in še sedaj ne prizna dostojanstva žene. Žalostno je bilo in je še njeno stališče pri poganih, pri Indijcih ali pri muslimanih. Šele Kristus je vrnil ženstvu čast in poudaril, da je ženska duša določena za isto posmrtno srečo in da ima v življenju in v kulturi prav tako važne naloge kot moški. Koliko se torej ima ženski svet zahvaliti krščanstvu! Pa saj se je ženstvo krščanstvu v vseh stoletjih zares lepo oddolžilo.

Ženo čakajo v življenju dosti drugačne naloge kot moža, zato je dal Stvarnik njeni telesnosti, še bolj pa njeni duševnosti precej različne zmožnosti. Kaj pa je zlasti značilno za žensko dušo? Dobro je to vedeti, saj ima vsakdo že v lastni družini ob materi in ob sestrah dovolj prilike, da te ženske značilnosti upošteva.

Tu govorimo seveda le o splošnosti, kajti dosti je tudi takih ženskih osebnosti, ki so jih vzgoja, študij, stanovsko delo, družinske ali pa druge okolnosti bolj ali manj po svoje izoblikovale ter jim bolj ali manj odvzele njih pristno ženski poudarek.

Katere so torej poglavitne značilnosti ženske duševnosti?

I.

Ženska duša je bolj tesno spojena s telesom, kot je moška. Zato telesnost na njeno dušo mnogo močnejše vpliva. Pa tudi obratno: duševnost se na njeni telesnosti vse bolj izrazito javlja kot pri moškem.

Zatorej je ženska bolj kot moški zavisna od razpoloženja in od vsakokratnega splošnega telesnega stanja. Vedrost in potrnost, pogum in malodušnost, tesnoba in strah in trdna odločnost ji večkrat bolj koreninijo v telesnosti, bolj tudi v čuvstvenosti kot pa v miselni vzročnosti.

II.

Žena nima manj razuma kot mož, pač pa je način njenega mišljenja nekoliko drugačen.

Moški razum gradi v logični zvezi in po logičnih zakonih misel na misel in pride šele postopoma do zaključnih sodb o življenju in svetu. Žena pa vidi neposredno in do dna, njenemu dušnemu očesu se jedro stvari trenutno zasveti.

Ta spoznanja potem deva eno poleg drugega in tako sestavlja mozaiku podobno sliko o življenju, dočim mož izvaja eno spoznanje iz drugega.

Čemu je pa dobila ženska duša to »gledajoče«, intuitivno spoznanje? Zato pač, ker so njene naloge tako raznolike in tako odločilno važne, da bi večkrat ne imela ne časa ne potrebnih pogojev za dolgotrajno razmotrivanje, marveč se mora brž in trdno odločiti.

Žensko spoznanje o tem, kar je zanjo v življenju važno, ne obvisi na malenkostih in je ne begajo v toliki meri razna stranska vprašanja; celota se ji prikaže v bolj določni in jasni obliki. Večja in bolj živa vernost ženske duše ima v tem neposrednem in globljem spoznavanju vsaj deloma svoj vzrok, ko »gleda« in neposredno doživlja lažje bivanje in delovanje.

Ženska nima veselja nad dokazovanjem in utemeljevanjem. Kar ve, to razvidi naravnost in ne šele kot odsev drugih, daljnih resnic.

Ker svojega spoznanja ne gradi vedno po logičnih zakonih, ampak stavi eno spoznavo poleg druge, je pogosto vzrok, da se to, kar sprejme v šoli ali v samoizobrazbi, ne spoji vedno in nujno z njeno duševnostjo in osebnostjo, marveč ostane lahko tudi neasimilirano v njej. — In njene mozaiku slično sestavljene spoznave ji tudi omogočajo, da laglje nosi v sebi nasprotujoče si misli in prerekajoča se čustva kot moški. Žensko kdaj tare leta in leta srčna bol, pa vendarle na svojo rano dostikrat docela pozabi in se od srca nasmeje. Zelezna doslednost moških budi v njej spoštovanje, včasih ji je pa povsem nerazumljiva in jo ima za neutemeljeno trmoglavost.

III.

Misli žene so čustveno pobarvane. Do pojavov življenja in okolice zavzema stališče simpatije ali antipatije, moški pa laglje ostane hladno objektiven. Ta čustvenost pomaga ženi, da se proti svojim nalogam določeneje in silneje usmeri in se povzpne tudi do najtežjih žrtev. Ista čustvenost je pa zanjo seveda lahko nevarna, ker je pravilnejše, če so čustva pod vodstvom razuma in volje, kot pa da imajo ona krmilo.

Miselni šolski predmeti, zlasti matematika, so za kako dekletke manj miškavni, kot pa so n. pr. zgodovina ali pa živi jezik. Vendar so zanjo prav primerni, ker jo vadijo in utrjujejo v objektivnosti, ki se je oprostila motečemu vplivu srca.

IV.

Ženski duši je konkretnost bližja in resnične posamičnosti so ji vse bližje, kot pa ji je splošnost in idejnost. Moški dela bolj za neko idejo, n. pr. za Cerkev, za domovino ali za občino blagor, za socialne, filozofske ali za politične ideje, za povzdigo svojega stanu itd.; žena pa dela zlasti za osebnost, katero ljubi, ali pa zoper osebnost, katero mrzi. Materi ali hčeri, sestri ali ženi ali nevesti je cilj delovanja to, da osrečuje osebnost, za katero je zavzeta.

Ta osebno-čustvena usmerjenost ženske duše jo dela manj sposobno in pripravno za oblast in za vladanje, kajti vsako vladanje zahteva hladno nepristranost, dočim pri ženski soodločuje tudi srce. Ta ugotovitev pa še izdaleka ne vsebuje kakega podcenjevanja ženske duševnosti. Moškimi je trda usoda odločila udeleževanje v javnosti, v kateri se križajo in tarejo koristi in zahteve. Kolikokrat se vračajo s težkim srcem in tudi morda z obteženo vestjo v svoj dom! Njih žene in matere, sestre in hčere so pa prejele vse lepšo in vse bolj blažilno nalogo.

V.

Posebna ženska značilnost je tudi otroškost. Ne otročjost, marveč ona lepa, preprosta in rahločutna otroškost, katero proslavlja božji Učenik z besedami: »Ako ne postanete kot otroci, ne pridete v nebeško kraljestvo.«

Ženska se zaradi svoje otroškosti zna čudovito prilagoditi otroku, in sicer ne samo v zunanjem občeivanju, ampak tudi v mišljenju in čustvovanju. Pa saj kako bi sicer mogla mati živeti z otroki ter se vživljati v njih nazore in težnje, če bi ne bila prejela od Boga te lastnosti?

Otroškost ženske duše se lepo javlja v tem, da pri vsem svojem globokem življenjskem spoznanju in gledanju bistva stvari utegne ohraniti rahločutno čistost otroka, plahost pred grehom in tolik odpor do vsake nedostojnosti, da občuti ob njej skoro telesno bolečino. Ob vsem svojem nagnjenju do

ničemurnosti je v svojem bistvu vendarle ponižna in skromna kot otrok. Ljubezni potrebuje, kot jo je potrebovala še kot dekletce, in je srčno vesela vsakega daru, najsi je še tako skromen, če se ga le drži del osebnosti in diha srca.

In še tole: otrokovega srca ni mogoče prevariti, otrok vidi vsakemu v srce in ve, kdo ga ljubi in kdo ga ne, kdo se mu hlina in kdo mu je tuj. Tu nobena maska nič ne opravi. Nekaj sličnega je tudi z žensko dušo: skozi navidezno prijaznost, hlímbo in laž vidi v srce, četudi si včasih sama noče priznati tega svojega spoznanja, ker jo boli in peče.

VI.

Moška duševnost je bolj obrnjena k zunanjemu stvarnemu svetu in k duhovnim vprašanjem, žena je pa bolj osebna. Napačna in krivična pa bi bila trditev, da moški manj ljubi in je bolj sebičen kot ženska. Očetova ljubezen ni prav nič manjša, kot je materina. Razlika je le v tem: očetova ljubezen je zavedna in ukazana od volje, dočim materina ljubezen izvira iz silnega nagona, ki je položen v njeno dušo. Isto je z drugimi vrstami ženske ljubezni, z ljubeznijo hčere, sestre, žene ali neveste; žena ima prirojen nagon, da se hoče žrtvovati za druge, in najde svojo srečo v udejstvovanju tega plemenitega nagona. Požrtvovalnost mater in žen in sester je včasih tako junaška, da jo more moški le strme občudovati, ne pa posnemati.

Ako imamo to požrtvovalno ljubezen, ta osrečevalni gon ženske duše, pred očmi, bomo morda to ali ono vse ugodneje sodili, kot pa bi nam veleval prvi zunanji vtis. Hči ali sestra je kdaj zato manj cvetočega obraza ali pa manj dragoceno oblečena, ker daje svoje skromne dohodke ali prihranke očetu ali materi, bratom ali sestricam, ki so v težkem položaju. Včasih plemenita žena cela leta trpi in bolest pije njene dušne in telesne moči, ona pa molči iz rahločutne obzirnosti in usmiljenosti, da bi še drugim ne pripravila bridkosti, če bi potožila ali se razjokala. Ta ali oni mož ali sin ali brat ne vidi, kako mu žena ali mati ali sestra sproti razbere in izpolni vsako željo glede hrane, obleke ali udobnosti, sam pa je do nje sramotno majhen in sebično brezobziren. Mati ali žena ali sestra je kdaj v prah ponižana in kruto razžaljena, a vzlic temu še vedno opravičuje sina ali moža ali brata pred drugimi in tudi pred samo seboj. In ob boleznih ali drugih družinskih nesrečah popolnoma pozabi nase in ljubeče rahlja bolniško posteljo, bedi in streže in teši, ko sama komaj še stoji pokonci: to je ljubezen, vse bolj vredna opevanja kot pa zgolj čutna ljubezen. Stari Deseničan ne pravi tako napačno v Veroniki Deseniški:

Doslej sem mislil, da stoji življenje
na bronastih nogah — kovaško delo,
zdaj pa izvem,
da njega pajčevinasto tkanino
nam drobni, beli prsti snujejo.

Ljubezen ženske duše more kdaj tako narasti, da prevpije vso ostalo duševnost in gazi tudi ukaze vesti. Kadar se ženska duševnost razplamti v vsem svojem žaru, je sposobna za vse, za dobro in za zlo. Njena ljubezen postane lahko tudi demon, ki upropašča sebe in druge.

Zato je religioznost tako blagodejno vodilo in tako plemenito dopolnilo vsake ženske duše.

A. C. M. K. / Znamenje.

V dneh judovskega kralja Ahaza je bilo. Vse ljudstvo je služilo Baalu in Astarti. Tedaj je v temine tistih dni sveti videc Izaija zaklical, da bo Devica rodila sina Emanuela, Boga z nami (Iz 7, 14). Evangelist stare zaveze nam je med svojimi veličastnimi slikami, najlepšimi biseri v vsem svetovnem slovstvu, prvi naslikal Bogorodico.

In se je zgodilo v dneh cesarja Avgusta in Heroda Groznega, da je preprosta Devica iz skritega Nazareta v votlini blizu Betlehema položila v jasli Detece-Boga. In so rekli, da je evangelist Luka prvi naslikal deviško Bogorodico, kar pa je le legenda. Res pa je, da je okoli l. 60. navdihnjen od Svetega Duha jel pisati evangelij, kjer nam v prvih poglavjih prečudno lepo riše Devico, ki je Bogorodica.

In spet je bilo l. 431. v Efezu. Carigrajski patrijarh Nestorij je začel tajiti, da bi bila Marija Bogorodica. Tedaj je oživel maloazijsko mesto efeško. Od vseh strani so prihajali sveti očetje, da bi branili vero, da je Marija prava Bogorodica. In je prihitel sv. Ciril iz Aleksandrije, da je v svojem bisernem govoru slavil Bogorodico. Sv. zbor pa je izpovedal: »Če kdo ne prizna, da je Emanuel res pravi Bog in da je zato Devica zares postala Bogorodica — po mesu je rodila učlovečeno Očetovo Besedo — bodi preklet!« — Vse ljudstvo je ves dan do pozne noči pred cerkvijo čakalo odločitve. Ko pa so zvedeli resnico, tedaj so zagorele plamenice v Efezu in ljudstvo je slavilo sveto Bogorodico. In v tej veri sta se bratsko družila Vzhod in Zapad.

1500 letni spomin slavimo. Zrasli smo iz majhnega naroda slovenskega. Zrastli smo iz naroda, ki hrani dediščino sv. Cirila, ki je v svoji mladosti v Carigradu slavil Bogorodico in njeno slavo širil med nami, in Metoda, ki je najbrž v cerkvi Marije Snežnice mašnik postal in le-tam slovansko novo mašo pel. Zrastli smo iz naroda, ki hrani bisere o Bogorodici v narodni pesmi. Svoje žuljave roke so naše matere sklepale v čast Bogorodici za nas. Prav v preteklem stoletju je vstal iz slovenske zemlje svetec Slomšek. V svetniški slutnji je odprl okno proti Vzhodu, ko je opozoril, naj bi Slovenci v duhu sv. Cirila in Metoda delali za sveto edinstvo. Vse svoje delo je izročil v varstvo presv. Bogorodici. Danes je jasno, da bo vprav zaradi te velike zamisli postal svetnik na naših slovenskih altarjih.

1500 letni spomin slavimo. Slovanska katoliška mladina je na kongresih v Ljubljani in Bratislavi ponovno naglasila veliko našo nalogo: delo za cerkveno edinstvo v duhu sv. Cirila in Metoda. Ni pa druge poti kot po Mariji. Izjavila sta to Leon XIII., ki je Bogorodico imenoval vez med Vzhodom in Zapadom, in Pij XI., ki je, ko je bil še nuncij na Poljskem, dejal, da silno želi preliti kri za cerkveno edinstvo, in je še zapisal l. 1923., da vzhodne ločene Slované njihova posebna ljubezen in pobožnost k deviški Materi božji loči od mnogih krivovercev in jih nam približuje; to je vez edinstva.

Rusi sami so te misli potrdili. Konvertit profesor P. Šuvalov je dejal: »Rusi nismo zaman ohranili češčenja Matere božje med dragulji svoje vere. Marija bo vez, ki bo združila obe Cerkvi.«

1500 letni spomin slavimo. Sv. Bogorodica je stala ob zibeli krščanstva v Rusiji. Veliko je bilo število cerkva v Rusiji. Važnih čudodelnih podob je bilo do 500. Globoka je ruska religiozna duša. Zato je vse Ruse globoko pretreslo, ko se pred tremi leti na glavnem trgu v Moskvi podrli kapelico Iverske Bogorodice, kamor se je zatekal ves ruski narod. Ali bo ostalo res, kar pravi ruski filozof-svečenik Sergej Bulgakov, da bo Bogorodica rešila Rusijo, ker se po ruski zemlji še poznajo stopinje Bogorodice?

Ah, odprimo okno proti Vzhodu! Širen je razgled po poljanah svete Rusije, ki nam jih rišeta Dostojevski in Tolstoj. Sveta Rusija, širna in prostrana, ali si še sveta?

V skrivnostni grozi nam govori o razdejanju svete Rusije Vladimir Solovjev, izvoljenec, ki je z detinskim očesom neskaljene čistosti zrl skrivnosti božje; a v tej grozi zagleda na nebu čudovito znamenje ljubezni (l. 1898):

Le eno eno v vek! Naj v spečem hramu vstane
v tišini grom in blesk peklà sred mračnih tmin,
naj pada vse — samo en prapor se ne zgane,
samo en ščit se ne zmajè sred ruševin. —
K svetišču v mraku groznih sanj smo pribežali,
v dušečem ognju se je ves naš hram kadil,
po tleh srebra razbiti drobci so ležali,
po strganih preprogah črn se dim valil. —
Samo zaveze večne Znamenje nebeško
med nebom in zemljó kot nekdam še stoji,
v nebeškem siju, glej, Devico Nazareško,
pod njo še sika zmaj strupeni — brez moči...

(Fr. Grivec, Vladimir Solovjev str. 20, 28.)

Ah, Solovjev, videl si resnično grozo, ko se je na altar postavljaj Lenin, med delavskim ljudstvom netil upor, se ruval iz src otrok Bog, se polnile ječe z verniki, ko so na Soloveckih otokih umirali v zapuščenosti svečeniki in škofje, se Kristus, ki ni imel svojega toliko, kamor bi glavo položil, kot prijatelj kapitalistov slikal, ko so vstajale sile podzemlja, da bi uničile vse; ah in takrat je bilo tebe strah in je danes groza tudi nas. A odprli smo danes na 1500 letni spomin okno na Vzhod in v veliko tolažbo smo zazrli Tvojo drugo sliko, vizijo o cerkvenem zedinjenju ob koncu svetovne zgodovine: Ko se je sredi temne noči v bližini Jeruzalema izvršilo zedinjenje vseh kristjanov, je nočno temo naenkrat ožaril čudovit blesk, in na nebu se je prikazalo veliko znamenje: Žena, oblečena v solnce, luna pod njenimi nogami, na glavi venec dvanajst zvezd. Prikazen je nekoliko časa stala nepremično, potem pa se je pričela pomikati na jug. Papež Peter je zaklical: »Glejte, to je naša zastava! Pojdimo za njo!« In šli so za njo, k božji gori Sinaju... (Grivec, Cerkev, 311.)

Za 1500 letni spomin odprimo okno na Vzhod. Pa pomislimo, da smo prav Slovenci poklicani v prvi vrsti za veliko nalogo, ki nam jo je zapustil kot dragoceno dediščino svetec Slomšek, da ustvarimo most med Vzhodom in Zapadom. Bogorodica pa nas bo v teh hudih dneh varovala, da se bomo znašli nekoč vsi Slovani v bratskem objemu in edinosti sv. vere. Zgodi se, zgodi!

Hrabroslav / Prošnja.

„Popotnik pozni, kam hitiš?“

»Tema še gosta je pred mano,
za mano krešejo se strele.

Gospod, pripelji me na pot,
kjer ni ne bojev in ne zmot:
svetloba v dušo naj posije,
lepoto Tvojo mi razkrij!...«

J. D. / O ljubezni do domovine.

V. Domovino ljubiš, kajne, sinko* moj?

O. Dá, oče,* ljubim jo.

V. Zakaj jo ljubiš?

O. Ker je moja domovina.

V. Kajne, s tem hočeš reči: Svojo domovino ljubim, ker ji je Bog dal toliko prirodnih lepot, visokih gorá in rodovitnih ravnin, prav kakor pesem poje:

Mila, kuda si nam ravna,
mila, kuda si planina.

In pa še zato jo ljubiš, kajne, ker ima takó dolgo, slavno zgodovino za seboj in nam je dala toliko slavnih mož, pesnikov, pisateljev, umetnikov in učenjakov, ki slové po vsem svetu?

O. Ne, oče, Vi me nalašč skušate.

V. Kakó? Skušam te?

O. Dá! Saj ste mi sami pravili, da ima n. pr. Švica še višje goré kakor so naše in da je n. pr. dolina ob reki Nilu v Egiptu še mnogo rodovitnejša od naših ravnin in da imajo druge dežele še mnogo več slavnih mož, pesnikov, pisateljev, umetnikov in učenjakov svetovnega slovésa kakor pa naša Slovenija in Jugoslavija; in vendar: ako bi jaz, Vaš sin, moral po nevemkakšnem povelju živeti v Švici ali v Egiptu ali kjerkoli drugje, bi bil žalosten in ne bi nikdar tiste dežele tako ljubil kakor Slovenijo in sploh vso Jugoslavijo.

V. Zakaj torej ljubiš Slovenijo in sploh Jugoslavijo?

O. Ljubi oče, saj sem Vam že povedal.

V. Povedal si mi?

O. No, seveda: ker je to moja domovina.

(Po H. Kleistu.)

---

* Ako bi se ta razgovor porabil pri kakšni prireditvi, se imeni »oče« — »sinko« lahko spremenita v »mamica« — »hčerka« ali »učitelj« — »učenec« in podobno.

Marija Kmetova / Božiči.

Sveti Miklavž,

med nebom in zemljo tiho hodiš, vodiš za roko otroške želje. Darov jim prinašaš, jim siješ ko solnce. Ko pa sanje o tebi zatonejo, je čar otroških dni že s kopreno zastrt, je že zaprt brez skrbnosti svetli vhod. Ti prvi si izmed božičev.

Ena sama dehteča je pot od Miklavža do tebe, sveti večer.

Samih belin prepoln je svet, en sam trepet je migljajočih snežink: se užigajo, krešejo, dnevov višino nižajo, dokler ni vsepovsod en sam mir: zvonjenje in jaselce; Jezušček, Marija in Jožef; drevca v lučkah, v duši nebeški odmev: sveta noč, blažena noč...

Sveti dan,
Štefanji dan,
tepežni dan —

trije so dnevi veselja, hrupa, potic. Ena sama nedelja se na široko razteza; toplota, dih praznika v brezdelje zamamlja. Mladina v snegu z mladostjo košati se. Kratkih dni sleherni drobci radósti je poln. Mesečina v nočeh zmizlih snežink lučke zažiga. Nato Trije kralji sveti

zlatá, kadila in mire donašajo. Zlatá za duhá, da vedro navzgor je za pota pripravljen.

Kadila za želje, koprnenje srcá, da v molitvi razpnó se, hitijo v nebó, poiščejo dom pri Gospodu. In mire za tiste grenkobe, ki v križu v sladkost se spreminjajo.

Svetih božičev poslednji pa žarek je svečnica.

Je ko ključek za solnce, za dneve najtanjše pomladi. Belina snega ni ostra, bodeča več. Mraza prijem, dasi hud, kar za šalo se zdi. Na tenko že zemlja budi se, še tiše se v drevju sokovi nabirajo. Ptiček, ko čivkne, že čuti pomlad...

Dr. L. Sušnik / Narodna propaganda v francoskem slovstvu.

V prvi vrsti je šlo pri tej propagandi za izgubljeni deželi Alzacija in Lorenzo. Da bi zopet dobili ti provinci, je bil konkretni in vsem vidni cilj — želje po revanši. Ta motiv se vedno zopet ponavlja pri razmotrivanjih o razmerju med Francozi in Nemci. Celó R. Rolland se mu ni mogel izogniti (Dans la Maison, s. 224 ss.).

Tako se suče cela vrsta del okoli teh dveh pokrajin, kar je izliv ne le nacionalne, ampak tudi pokrajinarske note v slovstvu. Z njima so se bavili in ju budili k novemu življenju: Ereckmann-Chatrian, Jean Variot, Émile Moselly, H. Bordeaux, A. Theuriet, André Lichtenberger, Charles du Rouvre, Georges Ducrocq i. dr.,¹ zlasti pa René Bazin in Maurice Barrès.

Veliko pozornost je vzbudil René Bazin s svojim domoljubnim romanom Les Oberlé (1901). V njem nam slika razmere v Alzaciji pod Nemci ob zastopnikih treh rodov ene družine. Ded Filip se je še vojskoval proti Prusom in jih zato sovraži, a je ohromel. Višek je pač prizor, ko pokaže nemškemu grofu vrata (s. 309). Oče Jožef je povzdignil dedno posest in lesno trgovino ter se iz praktičnih razlogov prilagodil nemškemu oblastniku. Hči Lucijana, ki se odgaja v penzjonatu v Baden-Baden, že ne čuti nobenega odpora več ter se kesneje celo zaroči s pruskim huzarskim častnikom baronom Farnowom. Jožefov sin Ivan pa se vrne s svojega študiranja v Monakovem in Berlinu kot srdit nasprotnik nemškega gospostva in goreč ljubitelj Francije: zato noče nastopiti uradniške karijere, temveč hoče prevzeti očetovo delo. Tako se križajo v rodbini razni vplivi in kažejo dogodki dva nasprotujoča si svetova. Ko bi moral Ivan odslužiti v Strasbourgu svoje prostovoljsko leto, ne more več zdržati, žrtvuje nado na zvezo z ljubljeno Ottilijo, lepo županovo hčerko, in dezertira na Francosko. Tako se razdere tudi sestrina zaroka.

Vnet pristaš Francozov je zraven župana Bastiana zlasti še gozdar Urh, brat Jožefove žene Monike, bivši francoski dragonski oficir. Nemška vlada

¹ Prim. »Dom in svet« 1922, str. 232 s.

tišči vse k tlom in neka mora leži na dušah. Skrivna skrb radi nemške mogočnosti jih razjeda. Nemci so naslikani ko trdosrčni, zlobni, samopašni, nerodni. Domovinsko čuvstvo Alzačanov in njih avtonomizem izzveni v simpatije do Francije, po kateri večinoma hrepenijo z vsem srcem. »C'est la France qui chante« (s. 396). Lepa romarska cerkev sv. Otilije na gori istega imena (Sainte-Odile) je nekak simbol ljudske duše alzaške.

Isto temo je povzel René Bazin še kesneje spričo svetovne vojne v *Les Nouveaux Oberlé* (1919). Alzačana Peter in Jože iz tovarnarjeve družine Ehram sta ob izbruhu vojne 1914 v težki dilemi. Peter se odloči za Francijo, pobegne čez mejo ter ima tam razne težave, ker mu ne zaupajo i. dr. Ranjen pride potem v Provanso, kjer se zaljubi v Marijo de Clairépée. Jože se bojuje med Nemci na vzhodni fronti v Litvi, pozneje pa pri Reimsu na zapadu; radi mnogih šikan zbeži slednjič tudi on k Francozom. Za Petrov dopust se snideta zopet doma. Jože ne mara biti manj vreden kot brat: javi se k prostovoljcem na francoski strani. Peter pa se še odreče sreči z izvoljenko ter se rajši bojuje dalje.

Tudi ta roman preveva globoka domovinska ljubezen; je pa bližji pravi realnosti, ker je lahko uporabil skušnje iz vojne in so se med tem pojmi razčistili (Barrès!). Nemci so narisani kot sirovi pokončevalci, Francozi imajo sicer tudi svoje napake, a zdrav razum in čast sta jim nad vse. Najbolje pa je označeno težko stališče Alzačanov, ki jih ne razumejo prav niti v Franciji niti v Prusiji, a se kljub vsem neprilikam in nevarnostim odločajo za Francijo, ki jo ljubijo...

Drugeče je Bazinova kompozicija dokaj ohlapna, tako da napravijo posamezna mesta boljši vtis kot pa celota.

Večje število patriotskih, globlje zasnovanih romanov pa je napisal strastni narodniak Maurice Barrès, doma iz francoske Lorene. Z njimi je najbolj prebudil francosko mladino in ustvaril v njej bojevito razpoloženje. Njemu pritiče pri poglobitvi nacionalnega čuvstvovanja največji delež.

V prvi trojici romanov *Le Culte du Moi* (1888—1891) se bori proti teoriji o izključni odvisnosti človeka od časovnega in krajevnega osredja, kot sta jo zagovarjala z nemškim duhom prežeta Taine in Renan in so jo v slovstvu uporabljali naturalisti s Zolajem na čelu. Kot aristokratski individualist napada vodilne in vendar tako povprečne ljudi v prestolnici ter se norčuje iz njihovega zoprnega, neznačajnega, barbarskega početja z ostro romantiško ironijo. V *Un Homme libre*, drugem teh romanov, zbežita dva enakomisleča prijatelja iz udejstvovanja v mestni družbi v samotno lorensko vas. Ob čitanju asketskomističnih del raziskujeta svojo notranjost, dokler jima ne pokaže tamkajšnja okolica s svojo zgodovino izhoda iz brezplodnega samoogledovanja k — narodu! V njegovi tradiciji, v družini in domačiji, so trdne korenine sleherne moči. Kot največja nasprotnika se izkažeta brezvestni Pariz in dedni sovražnik za Vogezi, ki se opira na silo duha in orožja pa na dobro upravo.

Barrès kaže tu pot k duševnemu prerodu s tem, da premišljeno nasvetuje odpoved pokvarjenemu življenju v velemestu in prelom z nazori, iz katerih vse to izhaja in ki jih podobno izpodbija P. Bourget. Le resno premišljevanje in žrtev trpljenja moreta dvigniti duševne energije.

Ob Barrèsovih nadaljnjih delih, v katerih se uveljavlja kot kritik in kulturni psiholog, se da prav lepo zasledovati pomembni preobrat v francoski miselnosti od skeptičnega relativizma k aktivnemu nacionalizmu. Njegovi spisi so mejniki na tem potu, po katerem mu je sledila večina francoske inteligence,

ker ji je imponirala njihova blesteča oblika in izredna metodičnost, s katero je sistematično izgradil stavbo vseobsežnega nacionizma.²

Sledeča trojica romanov (1897, 1900, 1902) ima naslov *Roman de l'Énergie nationale* (prvi »Les Déracinés«, drugi »L'Appel au Soldat«, tretji »Leurs Figures«). So to življenjske zgodbe 7 Lorencev, tovarišev iz liceja v Nancyju, ki, vzgojeni v napačnem filozofskem naziranju in izravnani iz domačega osredja, večinoma podležejo pogubnim razmeram v prestolnici. Ozadje tvorijo politični boji onega časa, krize ob nastopu generala Boulangerja, panamski škandal in — vsaj posredno — Dreyfusov proces: ob njih se odražajo mišljenja in nastopanja opisanih oseb, tako da dobite tu res nazorno in nepozabno sliko teh sicer zelo zamotanih dogodkov. Barrès odn. njegov dvojniki Sturel razčlenjuje vse te krize, da bi dognal diagnozo bolezni, ki razjedajo Francijo: ideološka stran romanov, ki gre vzporedno z razvojem njegovega lastnega svetovnega nazora, pa naj pokaže zdravila, ki bi ji mogla pomagati.

Glavne napake so po njegovem (prim. zlasti poglavje IX.: *La France dissociée et décérébrée* v »Les Déracinés«): slab šolski sistem (vzgoja v drž. internatih), ki povzroča, da se mlado francoško izobraženstvo izkoreninja iz rodnih tal in da se ubija v njem konkretni domovinski čut na ljubo nekemu abstraktnemu državnemu idealu, sistem, ki odtuja mladino tudi vsaki zdravi produktivni delavnosti, ker je preračunan le na odgoj uradnikov, dalje umazane intrige koruptnih parlamentarcev, podkupljeni listi, razcepljenost naroda in najvažnejših stanov, brezglavost v javnem življenju, ker primanjkuje resne politične doktrine, zlasti pa kakega dobrega voditelja. Zadnje je zlasti poudarjeno v vsem »L'Appel au Soldat«: »Il faut toujours une traduction plastique aux sentiments des Français, qui ne peuvent rien éprouver sans l'incarner dans un homme« (str. 52).

Da bi temu odpomogel, skuša Barrès predvsem zgraditi enotno teorijo o narodnosti. Njegova zamisel nacionizma skuša obseči vse prvine moderne duhovnosti in upošteva zlasti vse vrste tradicije (kult prednikov, verstva, znanost, čuvstvovanje, skušnje), pa tudi tako raznolike stvari kot so socializem, regionalizem, federalizem. Da bi združil vse raznotere in nasprotujoče si politične in duhovne smeri Francije v eno rezultanto, ki naj bo celokupnost vseh pozitivnih narodnih vrednot, in jim vdihnil nacionalnega čutenja in hotenja, je zamislil Barrès to svojo ideologijo novega nacionizma kar se da široko, vseobsežno, tako da je mogel privzeti vanjo vse, kar se mu je zdelo količkaj koristno: ustvariti je hotel možnost, da bi se ga lahko oprijeli tako katoliki kot pozitivisti, verni kot neverni, bogati kot ubogi, napredni kot konservativni. Temu idealu je posvetil vse svoje napore in vsa njegova dela so spisana v podkrepitev tega prizadevanja. Motril in sodil je vse edino s stališča Francije.

Prepričan, da narodova moč peša in da je državni organizem težko bolan, da je torej domovina hudo ogrožena, medtem ko sovražnik stalno napreduje, se ne more otresti čuvstva lastne in splošne nesigurnosti. Skrbno in previdno išče vse faktorje, ki bi mogli služiti uspešnejši obrambi; zlasti pa vedno znova dokazuje, da more priti rešitev le iz nepokvarjenih plasti podeželskega ljudstva. Kot dober poznavalec razmer za mejo in ob meji je gledal marsikaj z drugačnimi očmi kot ljudje v središču; zato se je zavzemal za ohranitev tradicij, za primerno upoštevanje pokrajin (prim. zanimiv obisk

² Prim. Ernst Robert Curtius, Maurice Barrès und die geistigen Grundlagen des französischen Nationalismus, Bonn 1921.

Saint-Phlina pri Mistralu v »L'Appel au Soldat« str. 380 ss.), zato se je trdovratno bojeval proti centralizmu v francoski politiki in upravi, zato je skušal pridobiti za svoje nazore tudi socijaliste. Končni smoter pa mu je osvoboditev Alzacije-Lorene.

Tako se je razvil Barrès iz literarnega esteta polagoma v nacionalnega pedagoga, ideologa in sociologa. Udejstvoval se je v tem smislu kot poslanec, predavatelj in organizator. V to svrhu je napisal še vrsto političnih del, n. pr. *L'Ennemi des Lois* (1892), *Scènes et doctrines du Nationalisme* (1902) i. dr. Njegov nacionalni sestav, ki ga podaja tu, ni samo političen, marveč tudi estetsko, religiozno in socialno zasnovan. S tem je Barrès politiko zelo poduhovil, še bolj pa čustveno dvignil. Dobro je namreč vedel: »L'intelligence, peuh! Nous sommes profondément des êtres affectifs. L'émotivité, c'est la grande qualité humaine« (*Leurs Figures* str. 341). Zato se kaže v njegovih spisih ne le vsa moč logike globokega misleca in visoko izobraženega moža, temveč tudi silna volja in strastna čustvenost izredno senzitivnega umetnika.

Potem ko je Barrès v drugih delih (n. pr. *Le Voyage de Sparte* 1906) opredelil svojo zamisel tudi z estetskega vidika ter se izjavil resda za prvenstvo klasicizma a le takšnega, ki je v višji sintezi privzel vase tudi romantiko, je osvetlil še etično plat svojega nacionalizma. Kot podlago za bodoči razvoj je pa prikazal najprej način, kako je treba v tem duhu v z g a j a t i mladino. V *Les Amitiés françaises* (1903), nacionalnem »Émileu«, vzame pisatelj, ki je sploh rad popotoval (zlasti na jug: v Španijo, Italijo, Grčijo, Sirijo itd.), sina Filipa s seboj na pot — med drugim tudi po Loreni in Alzaciji — ter ga ob vsakovrstnih pripetljajih in še ob nesporazumih z nemško gubernanto počasi privede do razumevanja vsakršnega organskega življenja, narodne časti in narodne dolžnosti, ki obsega tudi revanšo. Tako vcepi otroku tri glavne ideale: ljubezen, čast, razumevanje domače prirode.

Po takšnih pedagoških normah naj se vzgaja mladina k večji narodni zavednosti, zlasti še, da bo imela več smisla za trpeče obmejne pokrajine. Zakaj Alzacija in Lorena sta pisatelju najbolj pri srcu. Zopet in zopet hité njegove misli tja v obrenske kraje, kjer se jezikovna meja spreminja Nemcem v korist, ter budi zanimanje zanje ob vsaki priložnosti, da bi jih približal rojakom, ki so jih na splošno le premalo poznali. Vse dolgo potovanje po mozelski dolini v »L'Appel au Soldat« (str. 266—414) ima le namen, da avtor lahko nariše z vso ljubeznijo čare in posebnosti Lorene, njeno narečje, narodno blago, zgodovino, spomenike, prirodne lepote, značaj prebivalcev, socialne razmere in pa njeno težko usodo pod tujim jarmom: z boljo v duši beleži znake germanskega prodiranja in s srčnim zadoščenjem dokazuje odpornosti, posebno kar se tiče ponemčevanja v šoli: »elle (Nemčija) prêche l'annéantissement de notre langue, de notre pensée. C'est une guerre sacrée« (str. 350).

Usoda svoj čas samostojne, potem dolgo avtonomne, slednjič v zadnjih par sto letih francoske Lorene je v marsičem značilna, za pojmovanje narodnosti poučna (prim. str. 371 ss). Če narod opusti svoje spomine, običaje, izročene ideale, se izgubi v drugem (str. 409). Da sedaj to ljudstvo ne izgine v nemški poplavi, je treba okrepiti njegovo odporno silo.

In tu je prilika, da pokaže Barrès ob konkretnih primerih iz prakse, kako je zasnovana njegova nacionalna etika, po kateri želi da bi se ravnali ljudje v zasedenih pokrajinah.

Kaj naj store, postavimo, zavedni lorenski fantje, ko pride čas, da naj bi odslužili pod Prusi vojaški rok? In pa — ali je prav in v redu, da se

domača dekleta može s priseljenimi Nemci? Kaj naj stori v takih notranjih konfliktnih posameznik, da bo ravnal pravilno in narodno?

Po Barrèsovem mnenju je Bazin, ki je v »Les Oberlé« načel ta vprašanja, svojo nalogo vsaj deloma napačno rešil. Mladina, zlasti ona iz svobodnih poklicev, naj bi ne bežala iz dežele, ker s tem le napravlja prostor tujcem, prepuščajoč jim zemljo in imetje v njihovo največje veselje. Nasprotno. S svojo bogato in plemenito osebnostjo, z žrtvijo trpljenja v vsem življenju naj vsilijo nasprotniku spoštovanje pred svojo posebnostjo, pred svojim junaštvom. Njihova dolžnost ni, da slede trenutnim nagibom srca, kot so delali številni izseljenci l. 1871/72, temveč da ravnajo vedno po dobro premišljenem načelu in ostanejo na mestu — kot kremen pod škornjem tujčevim!

Te probleme obravnavata dva romana pod skupnim naslovom: *Les Bastions de l'Est*: v njih se kaže že nova, borbena odločnost.

Prvi: *Au Service de l'Allemagne* (1905) se vrši v Alzaciji okoli Strasbourga in gore sv. Otilije.

Prikazuje nam medicinca Pavla Ehrmanna, tovarnarjevega sina iz okolice Colmarja. Mladi Alzačan naj bi služil kot enoletni prostovoljec pri topništvu; a komaj stopi v kasarno, že hoče pod težo neprijetnosti zbežati ponoči z vlakom čez mejo. V zadnjem hipu se odloči, da vztraja, in se potem resno trudi, da vsem sitnostim nakljub dobro spolnjuje težke vojaške zapovedi. Poročnik instruktor je končno zadovoljen z njim in ga celo pozove, naj služi še toliko, da bi postal častnik, a on to odkloni, ker se ne namerava v slučaju vojne bojevati na nemški strani proti sorodnikom v francoski armadi.

Barrès pripoveduje vse to mirno in stvarno kot osebna priča dogodkov: polovico knjige obsegajo sploh lastni vtisi iz teh pokrajin in razmišljanja o ondrotnih razmerah. Hladno, preračunano skuša z malimi značilnimi potezami prikazati manjvrednost nemških šeg, njihove nature, vzgoje in umetnosti. Iz takih mest zveni preziranje Nemcev, ki jih označuje nesamostojnost, topost, sirovost, samogletnost. Nimajo okusa in so brez prave omike v nasprotju s finostjo in plemenitostjo francosko. Razni prizori iz življenja in vojašnici in sožitja z nemškimi tovariši so kaj značilni. Posebno je očitvidno njihovo hlapčevsko ponašanje do višjih pa prevzetnost pred nižjimi. Da se pokaže nadmoč Francozov tudi v dejanju, pomečejo alzaški študentje v variétéju Nemce iz njihovih lož. Romanizacija Germanov je potemtakem dolžnost in stremljenje alzaških tal. Keltoromani s svojo višjo prosveto morajo pregnati barbare, če ne drugače, z bojem z Vogežov. Take misli mu navdaja posebno gora, ki nosi ime zaščitnice domače zemlje, vekovita znanilka alzaške duševnosti. »Toutes les puissances de Sainte-Odile se fondent dans un chant civilisateur« (str. 56).

In kako naj se zadrže dekleta? Pač ne tako kot v nesrečni družini Oberlé pri Bazinu. O tem govori drugi roman *Colette Baudoche* (1908). Zgodba je pisana resno umetniško, a je prežeta globoke protinemške tendence, ki tembolj učinkuje, ker ni kričeca ali prisiljena. Mladi pruski profesor dr. phil. Friderik Asmus iz Königsberga v Prusiji pride za učitelja na gimnazijo v Metz. Stanovanje dobi pri gospé Baudoche, ki se preživlja s svojo vnukinjo Colette z gospodinjstvom in šivanjem. Polagoma podleže Asmus vplivu francoske nravi dam in njihovega doma. Po nekem izletu zaprosi Coletto za roko, a ta si želi še časa za premislek. O počitnicah razdere profesor doma zaroko z rojakinjo, a ko se vrne, mu Coletta na spominski dan za padlimi Francozi izjavi, da ga — Prusa — kot Francozinja ne more vzeti. Tako zmaga narodna zavednost nad ljubeznijo: Coletta žrtvuje lastno srečo iz domovinske ljubezni.

V obeh primerih zmaga torej interes celote nad osebnimi oziri. Alzaški

mladenič in lorenska mladenka sta postavljena za zgled stanovitnosti in ponosa, da osvetlita v pravi luči takšne usodne odločitve, ki pomenijo same na sebi žrtev. Obe povesti dišeta veličino francoskega duha, globoko domoljubno občutje ter zrastlost z lepo pokrajino in njeno zgodovino, iz katerih je treba črpati sile in volje za uspešen odpor proti misijam pruskih lajtnantov in kulturonoscev.

Kakor prej nemške vojaške kroge, tako je narisal pisatelj tu po njegovem tipičnega pruskega intelektualca. Profesor Asmus je nespreten, nemodno oblečen, pedanten, drugače pa dobrega srca in dovzeten za višje čare francoske okolice. Ob različnih pomenkih in prireditvah je prilike dovolj, da se pokaže velika razlika med nemško in francosko nravjo in omiko.

Marsikaj je v obeh tendenčnih romanih, ki hočeta na vsak način dokazati pravilnost dane teze, seveda hoté tako prikazanega, nalašč skonstruiranega, površno gledanega oz. zavestno karikiranega. S takšnim smešenjem hoče vzbuditi Barrès tako rekoč instinktivni stud do Nemcev. Tako posploševanje ozir. priostrenje ev. napak so mu Nemci tudi najhujše zamerili, oponašajoč mu, da se dá voditi zgolj od sovraštva. Ne da bi hoteli to postopanje zagovarjati, moramo resnici na ljubo omeniti, da priznava tudi nemške dobre strani, tako n. pr. znanstvene metode na univerzah, zdrav realizem, tesno spojitve reda in neodvisnosti itd. (v Roemerspacherjevem pismu iz Nemčije v »L'Appel au Soldat«, str. 28 ss.); s takšnim primerjanjem hoče globlje doumeti francoske posebnosti. Ni mu bila merodajna gola mržnja, temveč resno domoljubje in resnično prepričanje o vzvišenosti francoskih darov nad nemškimi. Zraven pa še ta-le misel, ki jo je lahko povzel Barrès iz psihološkega študija in vsakdanjih skušenj: Da se kdo drage volje podredi, za to je potrebno čuvstvo spoštovanja do tistega, komur naj se podredi (Au Service de l'Allemagne, str. 122). Najtrdnjša zapreka nekaj nižjega kot Francozi, odtod izhaja tudi vsa njegova ironija.

Marsikje se Barrèsova enostranska etika ne sklada s krščansko, zlasti ne ondi, kjer dopušča prednost sile pred pravico.

Drugače pa vidi Barrès tudi v verski polnosti ideal: svojo teorijo bi rad podprl tudi z verskimi momenti. La Colline inspirée (1913), eno najbolj dovršenih in zajemljivih njegovih del, se godi v Marijini romarski cerkvi Sion-Vaudémont v Loreni, na kraju, »kjer veje duh«, in je svojevrsten izraz vekovnega boja med zavestnim in podzavestnim v verskih stvareh, ki naj se združita v višji sintezi; konec izzveni v klic po svetnikih. Barrès se je čutil po svoji notranji naravi sorodnega mistikom: občudoval je tisočletno kat. dušeslovje in njega prodiranje v tajne človeške duše ter se divil junaškimi vzorom popolnosti v svetnikih. Ker pa je odrastel v dekadentni dobi, ki je bila veri skrajno nasprotna, in je bil sam zelo samovoljen in ponosen, se pri vsej simpatiji do katolištva, v čigar zunanjih oblikah se je rad naslajal, ni mogel povzpeti iz estetstva in relativizma do priznavanja vseh njegovih nauk. Pač pa mu je mnogo koristil s tem, da ga je povečeval kot umetnik, ga vneto zagovarjal kot bistveni del francoske narodne tradicije ter vir vsega plemenitega in vzvišenega in se tudi kot parlamentarec zavzemal zanj: dokaz tega je njegov nastop za rešitev razpadajočih cerkva po deželi (La grande pitié des Églises de France 1914) ali pa za francoske misijonarje na bližnjem Vzhodu (Au Pays du Levant 1922).

Precejšen del uspeha gre na račun njegovega jezika. Barrès je mojs ter besede: ima izredno razvit dar za slikovito in jedrnato izražanje. Vsa njegova magična osebnost se zrcali že v slogu. Kot mu je bil v življenju ideal neko preišljeno navdušenje, zavestna ekstaza (sentir le plus possible en analy-

sant le plus possible), je tudi v spisih zdaj malone učenjaško strokoven, zdaj rezek ali nežen, zdaj zopet pridušen ali zveneč, žgoč ali plamteč. Ponekod preseneča njegova vseprodirna intuitivnost, drugod prepričuje uverljivi ton očividca — rad namreč pripoveduje zgodbe kot soudeleženelec. Na prvi pogled se zdi, da ne išče zunanjega učinka, vendar rabi tuintam izraze in iznaša stvari, ki so očitno preračunane tudi na uspeh pri povprečnem Francozu.

V kompoziciji ni povsod enako skrben; rad pa uporablja simbole in ume naslikati grandiozne prizore, kot so obisk Napoleonovega groba, V. Hugojev pogreb ali pa smrt generala Boulangerja i. dr.

Kot človek je bil Barrès ne le obdarjen z izredno finimi čuti in visoko inteligenco, temveč je bil tudi značajan in resno stremječ: vestno se je trudil, da bi čim bolj izgradil svojo osebnost (kult lastnega jaza) in potem reformiral družbo (kritično razmotrivanje vseh sodobnih problemov) ter koristil svojemu narodu (požrtvovalni nacijonalizem). Osebnostno je bil plemenit, velikodušen: vsakršna nizkotnost mu je bila silno odvrtna.³ Povsod išče najprej duhovnih vrednot in neusahljiv je vir njegove dobre volje, da podpre vsako pozitivno prizadevanje.

Ni čudno po vsem tem, da skoraj ne najdete pri njem vedrega smeha ali brezskrbne veselosti. Je v vsem resna, otožna, skoraj tragična narava. Najbolje mogoče označujeta njegovo bistvo na barok spominjajoča naslova njegovih knjig: *Du Sang, de la Volupté et de la Mort* (1894) ter *Amori et Dolori sacrum* (1903).

Lastno je bilo Barrèsu poleg žive fantazije globoko občutje, bolesta ljubezen, mistična strastnost. Njegova moška, kljub zanesenosti neizprosno dosledna narava je očarala vse. Zato so njegovi spisi o domovini, o obmejnih pokrajinah užigali kot pri nobenem drugem sodobniku. Po svoji sugestivni temperamentnosti je bil zelo podoben d'Annunziu. Odmev njegovega delovanja je bil nad vse močan in dolga je vrsta pisateljev, ki so mu sledili.

Sistem njegovega nacijonalizma je postal v Franciji kmalu splošno znan in najbolj uvaževan. Kdor se hoče kolikortoliko spoznati v teh rečeh, ne more mimo njega. In ker se zdi, da je kljub vsej aktualnosti nacijonalnih vprašanj in tudi njegovega zanimanja za Slovence (poslanica ljubljanski univerzi l. 1921, v kateri primerja pomen narodnih borb ob Renu in ob Dravi — posebej še po koroškem plebiscitu)⁴ — Barrès pri nas še toliko kot nepoznan, smo se pomudili pri njem nekoliko dalje.⁵

Spričo važnosti vprašanj, ki jih je Barrès na ta način reševal, in pomena, ki ga je njegova ideologija kot centralna os vsega gibanja ščasom dobila, je le naravno, da ni moglo manjkati tudi načelnih nasprotnikov, ki so mu v tem ali onem ugovarjali. Naj omenim tu le Andréja Gidea, protestanta, artista, ki večkrat polemizira z Barrèsovo enostranostjo, a tako, da hoče Francoze povzdigniti, ne da bi poniževal, kar je pri Nemcih dobrega: Goethe, Nietzsche n. pr. sta bila vneta za Francoze. A Francozi so preveč retorični, dočim so Nemci preudarni in vztrajni; zato spadajo tudi oni v koncert evropske simfonije.⁶

(Dalje.)

³ Prim. Henri Brémond, Maurice Barrès, Paris 1924, str. 24 ss.

⁴ Prim. Strani Pregled, Beograd (cir.), marec 1927, str. 31 s.

⁵ Bolj znan je pri Srbohrvatih. Ze pred vojno je A. G. Matoš prikazal njegovo knjigo »Greco ou le Secret de Tolède« in l. 1929 je izšla knjiga prevodov (»Koleta Bodoš« in »Vrt na Oronti«) v Beogradu: Morris Barrès. Izabrana dela, knjiga prva, preveo s franc. Radoje L. Knežević, Beograd 1929 (cir.); lepo daljšo študijo za uvod je napisal o njem univ. prof. dr. M. Ibrovac.

⁶ Prim. André Gide, *Morceaux choisis*, 2e éd., Paris 1921 (n. pr. str. 14 ss. o Barrèsu ali str. 45: *Réflexions sur l'Allemagne etc.*).

Narte Velikonja / Noht na mezincu.

Bože mili, koliko je bilo prej posvetovanj in ugibanj! Kako se naj mali posestnik, ki mu zmerom trda prede za denar, takoj odloči. Nazadnje so vendar vse uredili. Pavel je bil določen, da pojde v prvi gimnazijski razred v mesto. Pavel, drugi sin Lešnikov iz Broda. Pet mlajših bratcev in sestic je bilo pri hiši, trinajstletni Tone, že domači vozataj, je bil najstarejši.

Pri uradniški vdovi, ki je tudi imela otroke v šoli, je oče najel Pavlu stanovanje. Dogovorili so se, da bo pripeljal krompirja, masti in jabolk. Domači gospod župnik mu je preskrbel hrano po znižani ceni v dijaški kuhinji.

Koliko pa so veljale vse priprave! Treba je bilo nove obleke in obuvala, preskrbeti so morali tudi posteljnino, nakupiti knjig in šolskih potrebščin. Sklenili so, da doma ostalim otrokom za zimo ne bodo kupili novih čevljev, temveč da bodo samo popravili stare. Mati je izročila denar, ki ga je hranila za novo praznično ruto, in oče že dva meseca ni kadil, češ, da ga dim peče v prsih.

Tako so odpravljali od hiše bodočega gospoda. Tone, bodoči gospodar, mu ni več pustil težjih del. »Da se ne prehladiš in oboliš!« In je mesto njega dvignil koš jabolk ali poleno ali vrečo krompirja.

Pavel je že nekaj dni pred odhodom obiskal teto in strica in babico; povesod so mu stisnili pri odhodu novc v roko. Ko je hotel Tonetu kupiti svetlo zaponko pri nekem Dalmatincu, ki je krošnjarij po vasi, ga je brat zavrnil: »Nikar, denar boš bridko potreboval!«

Pavlu je vsa ta obzirnost okolice zadnjih dni šla čudno v glavo. Zapazil je, da sošolci spoštljivo umolknejo, če se pojavi med njimi. Igrali so samo igre, ki jih je on predlagal, ter ga z občudovanjem poslušali, če je govoril.

»Saj boš lahko občinski tajnik ali pa gozdar!« mu je predložil sosedov Peter.

»Kaj pa je tajnik ali gozdar? Zdravnik ali profesor ali sodnik, kar bom hotel!«

O, to bodo še zijali! Z avtom se bo pripeljal.

Z nestrpnostjo je čakal, kdaj bo prišla ura odhoda. Mesto. Grad nad njim. Vse v solncu. Ceste brez blata in prahu in ravne in gladke kot led. Vse na cesti živo in gosposko, kakor da je večer praznik. Gospodje in gospe, vsi oblečeni kakor učitelj ali učiteljica. Še lepše. Cerkve, ne ponižne kakor domača ali podružnica za vasjo, temveč mogočne in silne, v njih altarji kakor stolp visoki in orgle, da bi jih lahko slišal v sosednjo faro. In zvečer — celo mesto ko morje luči! O, to je tisto silno in mogočno mesto, ki ga čaka, da ga napravi za gospoda. Tam ni nič smešno majhnega, kakor je doma, tam ni slamnatih streh in petrolejke. Tam ni umazanih rok; videl je celo gospoda, ki je imel na mezincu dolg prišpičen noht. Bele roke in prišpičen noht!

Ko je sedel na vozu, je prihitela kopica bratcev in sestic. Sramežljivo so stiskali vsi zardeli v obraz od zadrege na hrbtu roke in niso vedeli v svoji nerodnosti, kako bi začeli, dokler ni prišel še Tone. Ta je stegnil desnico.

»Zbogom, Pavel!«

In ko je Pavel segel v roko, je zazvenel na tla dvodinarski novc. Ves v zadregi, da se je stvar tako ponesrečila, ga je Tone naglo pobral, obrisal in ponudil:

»Če boš lačen, za žemljo!«

O, ne za kruh, za žemljo je dejal.

Led je bil prebit. Otroci so dvignili roke in ponujali:

»Še od mene, še od mene!«

In tiščali so proti vozu z dinarji in nežicami. Štiriletni Mihec je vsul v roko pet desetparških novcev. Vse samo pritrغانo bogastvo, kakor bi dajali kos srca.

Pavel pa je bil s svojimi mislimi že v mestu. Dražile so ga celo materine solze, ki jih ni razumel. Raztreseno je sprejemal darove.

»Kaj bom s tem!« je zavrnil Mihca. »Kdo bo nosil ta drobiž! In smrkav si ves, usekni se!«

Mihec si je v plašni presenečenosti še brisal nos in iskal po travi raztresene pare, ko je voz že zavil mimo vogla.

Mlajši bratci in sestrice so v krogu okoli matere strmeli za očetom, ki je odpeljal brata v mesto, in niso videli, kako je Tone dvignil Mihca v naročje in ga nesel v hlev. Iz slepega okna je izvlekel novo bezgovo pištolo ter ustrelil, da je zamašek v visokem loku padel skozi vrata na prosto.

»Nič ne de, s parami bova kupila mačka v žaklju!« je tolažil Mihca. Čudno tesno mu je bilo pri srcu.

Mesto. Tone je bil z očetom tam. Velike hiše, ki imajo ob široki cesti steklene stene in za šipami bogastva nakopičenega blaga. To je velik trg, kjer stoje za košarami prodajalke in okoli njih množica gospa, ki se pogajajo za ceno. Najbolj mu je živel v spominu policaj sredi trga, ki je očeta nahrulil, ker ni v dovolj velikem krogu vozil okoli njega. Kako ga je to še danes grelo! In vsak hip se zadeneš ob človeka, ki nekam hiti ter te brezobzirno sune s hodnika na cesto, da si zmerom v smrtni nevarnosti radi avtomobilov in voz in kolesarjev. »Ali se ne znaš ogniti, teslo nerodno!« Mesto. Nikjer znanega obraza in trate, da bi legel nanjo. Kdor gre v mesto, se vrne gospod! Še sosedov Janez, ki je prej nosil raztrgane hlače in hodil bos, se je vrnil s trdim ovratnikom in kravato in nizkimi šolni iz trojnega usnja. Da, iz bahavega trojnega usnja! In tudi Pavel gre v mesto ter se bo vrnil gospod!

V hišo se je vselilo stalno vprašanje, kaj dela Pavel, kod hodi Pavel, in mater je vsak dan skrbelo, ali je lačen. Vsak teden je prišla dopisnica, na kateri je pisal, da se mu godi dobro in da imajo mnogo učenja in da se je profesorjev že privadil. Če je prišlo pismo, je ponavadi gospodinja pisala, da je treba fantu kupiti še to in ono. V domišljiji pa je Pavel otrokom postajal vedno bolj v skrivnost in tajno meglo zavit obraz, ki so ga obdajali s svetlim sijajem in spoštovanjem. Pavel! Ko se bo vrnil, bo gospod iz mesta!

Bližale so se prve počitnice. Pavel bo prišel! Oče je peljal gospodinji kolone in zvečer se bo vrnil z njim. Mihec si je cel dan brisal nos in gledal mater, ki je mesila in pekla potico in vse prezgodaj pripravila, da takoj ocvre jajca, ko pride. Odkar je odšel v mesto, v hiši niso imeli niti potice niti ocvrtih jajc.

»Bogvekako je stradal revček!« je razlagala Mihcu in Pepci, ki sta oprezovala, ali ni padla katera rozina pod mizo.

Ko je bila potica že pečena, se je Mihec ojunačil in vprašal:

»Ali bo vse sam snedel?«

»Saj bo dal tudi tebi, nič se ne boj!« ga je tolažila mati.

Mihec je trepetal od nestrpnosti, da pride Pavel, ki mu bo dal potice in cvrtja in bo videl, da ni nič več smrkav.

Ko je zaropotal voz, so se z vriščem usuli naproti. Oče je moral ustaviti in jih naložiti. Pavel je sedel s trdim ovratnikom in kravato moško pri očetu. Vsak je hotel bliže k njemu.

»Nikar ne vpijte tako!« je zavrnil njih pozdrave. »In nikar ne sili tako k meni, Mihec,« ga je potisnil od sebe, »ves si bel od moke. Bos si pa umazane roke imaš, saj me boš vsega popacal!«

Mihec je razkolačil svoje zvedave oči; osramočen se je stisnil v voz, ogledoval svoje bose, od mraza rdeče noge ter skrnil umazane roke na hrbtu.

Tone pa je osupnil zaradi novega odkritja. Na desnem mezincu je imel Pavel dolg prišpičen noht. Ni mogel ločiti pogleda od njega. Ta noht! Kaj naj pomeni in čemu mu služi? Ni mu dalo miru; opogumil se je in vprašal:

»Čemu ti je ta dolgi noht?«

Še oče se je ozrl.

»Čemu?« je malomarno odvrnil Pavel. »To je v mestu zdaj moderno. Gospodje imajo zdaj tak noht!«

»Da popraska po papirju?« je vprašal oče.

»Ne, kar tako!«

Ni hotel povedati, da stanuje v isti hiši trgovski pomočnik tudi s takim nohtom na mezincu ter ga čisti s koščeno žličko.

Tone je molčal; toda v duši je čutil neznano zoprnost proti takemu nohtu.

Molk je bil na vozu, niti šepetati si mali niso upali. Toliko da je voz zapeljal na dvorišče, je Mihec že planil k vodnjaku ter začel z vso močjo drgniti svoje umazane roke. Pred hišo je našel materin predpasnik ter si jih z njim obrisal. Stepel si je še vso moko s hlač in nato planil k materi:

»Mama, dajte mi čevlje!«

»Raztrgani so!« mu je odvrnila vsa zaposlena s cvrtjem.

»Zakaj mu jih pa ne kupite?« se je oglasil Pavel, ki je prav tedaj stopil iz izbe.

Mati mu ni nič odgovorila, samo povedala je oči in pobožala Miheca po glavi.

»Malo drv mi prinesi, Mihec!« je dejala, da je zakrila zadrego.

Pavel je že sedel pri mizi, ko je Mihec prinesel par polen v kuhinjo. Na krožniku je bila razrezana potica. Toliko kosov in še več, kolikor je bilo otrok. Razen Toneta, ki je napajal živino, so vsi poželjivo strmeli v potico ter samo šepetali, da se Pavel ne bi jezil. Mati mu je pravkar postregla s krožnikom ocvrtih jajc.

»Tega pa je dosti!« je menil Pavel.

Bala se je, da bi sam ne jedel, če bi mu povedala, da tudi drugi otroci čakajo, da jim da.

Pavlu je šla jed očividno v slast. Ko je pospravil, je odrinil krožnik s potico od sebe in dejal:

»Potice pa zdaj ne morem, sit sem!«

Kakor da je dahnila smrt med nje; otroci so se dvignili in potihoma šli iz kuhinje. Na vogalu se je ustavil osemletni Lojzek in dejal ves žalosten:

»Prav nič mi ni dal!«

»Meni tudi ne!« je pritrdila Pepca in po licu so se ji usule solze kakor lešniki.

V kuhinji pa je na ves glas tulil Mihec in ko je mati obrazložila Pavlu, zakaj, je ta odločno zatrjeval:

»Ta delitev z mize je proti lepemu vedenju, otroci se morajo tega odvaditi! V mestu tega ni!«

Tako so otroci doživljali vedno in vedno majhna razočaranja. Lojzek ni smel držati roke v hlačnem žepu, Pepca ni smela plezati po skalah za hišo in Mihec ni smel k sosedovim. V vse njihove vsakdanje navade je posegala Pavlova roka. Čisto nekaj novega je prišlo s Pavlovim prihodom med nje, kar jih je navdajalo z nemirom in neprijetnim občutkom.

V nedeljo sta šla Tone in Pavel k maši. Tone je imel čevlje z zaplato na

prstih in je bil brez suknje. Rokavi pri jopiču so mu bili prekratki, da so se zdele njegove roke še večje in bolj lopatate, nego so bile v resnici. Pavlovi čevlji pa so bili še novi in suknja se mu je prilagala. Hodil je važno in mahal z zaprto desnico, toda mezinec mu je štrlel nezaprto, da bi ljudje videli, kako je gosposki. In da bi se še bolj postavil, je od časa do časa postrgal s koščeno žličko izza nohta. Glasno je razlagal Tonetu, da so lahko slišali drugi za njima, kako je latinščina težka, kako je treba paziti na sklone pri samostalniku a l a u d a in kako ga vsi profesorji vikajo.

»Da te vikajo?« je začudeno ponovil Tone.

»Kako naj bi drugače!« je samozavestno menil Pavel. »Saj gimnazija ni domača šola! Pri nas ni nobenega bosca!«

»To pa je res!« je pritrdil Tone, ki ga je jezilo, da tega ni pomislil. »In vsi nosite take dolge nohte?«

»Kako pa!« je potrdil Pavel in lahna rdečica mu je šinila v lica, ko se je zavedel, da se je zlagal. Kakor nepričakovana rešitev se mu je zazdelo, ko sta dohitela gospoda učitelja.

»O, naš novi študent!« je menil učitelj ter ponudil Pavlu roko. O, Pavel se je že znal vesti! Odkril se je, segel v roko ter nato stopil gospodu učitelju na levo stran. Tone se je v prvem hipu znašel sam za njima. Ves neroden in v zadregi si je pomagal in priskočil Pavlu na levo, da je bil ta v sredi. Pavel je zardel od sramu radi brata ter mu šepnil:

»Naprej pojdi, tako ne gre. Ti pa tudi ne moreš z menoj, če grem z učiteljem!«

Tonetu je zaprlo sapo; pridržal je korak ter se naredil, kakor da se mu je odvezal čevljev. Ko sta onadva bila že par korakov spredaj, se je spustil preko njive ter ju tako pretekel.

»Ali ne greš s Pavlom?« so ga vprašali tovariši, ki jih je dohitel.

»Prepočasi hodi!« je odvrnil malomarno, pred očmi pa so mu od bolečine plesali temni kolobarji.

Učitelj je Pavla vedel s seboj v klop pred altar. Deček je čutil, kako so se vse oči uprle vanj, zato se je križal z velikim križem in poklekaval in vstajal z učiteljem. Tone ni gledal, kako se brat vede, njega je motil samo tisti zoprni noht na mezinecu, da ni mogel moliti in ni razumel, kaj pridiga gospod župnik. Neznani odpor se mu je porajal v srcu, trpko čuvstvo užaljenosti. Kakor da tam ne sedi več brat.

Preden so opoldne začeli zajemati iz sklede, je Pavel odločno zahteval, naj mu prineso poseben krožnik.

»Niti ni lepo niti ni zdravo, če zajemajo vsi iz ene sklede!« je poučil presenečeno mater.

»Do zdaj se še nihče ni zastrupil!« je jezno in uporno zabliskal z očmi Tone.

»Tudi če se ni!« je odvrnil Pavel. »Tako je prav. V mestu nihče ne je tako!«

Med otroke je padla iznova težka beseda. Mesto. To je tisto, kar tišči ves čas njih duše. Toda Tone se je uprl in z vdano hvaležnostjo so zrli vanj.

»Pa pusti; mi ne bomo jedli po mestno!« je krepko poudaril in zajel.

Pavel je zaripel v lice in se našobil.

»Kaj ti veš, kako je!«

»Kaj to meni mar!« je rasel Tone, bodoči gospodar. »Mi se ne bomo nič pačili!«

»Otroci!« je prebledela mati, ki je s svojo slutnjo uganila, zakaj prav

za prav gre. »Saj je vseeno, mi bomo jedli iz sklede, Pavel pa iz krožnika, če ne mara drugače!«

»Če ga bo sam pomil!« je trdo potegnil oče s Tonetom. »Mati ima drugega dela dovolj!«

Pavel je bruhnil v jok; tedaj pa je oče dvignil roko ter pokazal vrata:

»Ven se pojdi kisat!«

Tako se je ta pravda končala.

Toda med otroke je nekaj prišlo, da se niso mogli niti tako igrati niti tako govoriti kot prej. Rekel bi, da so komaj čakali, kdaj pojde spet nazaj. Tone se ni poslovil od brata in je nalašč šel v gozd po suhljad, da se je izognil. In ko je sedel na parobku in strmel v dolino, se je v daljavi belilo mesto. Tesno ga je zabeležilo v dušo in po možganih mu je vrtalo:

»Tisti noht, tisti smešni noht na mezincu!«

Bilo mu je pri srcu, kakor da so neznani ljudje v mestu odnesli brata v grob.

J. Jalen / Pod stropom neba.

Rosa.

»Rosa je padavina, ki nastane na ta način, da se spremene zračni hlapovi vsled prenasičenja zračne vlage, katero povzroči vsled nočnega izžarevanja zemlje znižana temperatura, v vodne kapljice, katere obvisijo na ohlajenih predmetih, kakor na primer: na travi, na kamenju in na strešni opeki in tako dalje...«

Tako nekako smo si v »pismarico« zapisali, se nadržnili in smo kakor očenaš znali povedati v šoli, kaj je rosa. Če pa si hotel dobiti 1, ki je veljala tiste čase za najboljši red, si moral k rosi v eni sami sapi pridejati še slano. Slano pa smo takole nekako opredelili:

»Kadar se pa to preoblikovanje vrši pri temperaturi pod 0°, vodni hlapovi zmrznejo, in nastane mesto rose slana.«

Ooo, smo bili tiči! Kaj?

Učeno smo znali povedati, kaj je rosa, pri tem pa skoraj pozabili, da je rosa — mokra.

Tiste počitnice takrat, ko so mi bili v šoli ubili v glavo roso in slano, smo pri nas sekli nastilj na Vrheh. Za Sv. Petrom nad Begunjami so tisti Vrhi.

Naš Joža je bil takrat že za toliko, da se je poskušal s koso in pa — s prvimi cigaretami. Jaz pa kose še nisem znal prijeti v roke, cigareto pa že. No, torej. Tisto leto takrat...

Zgodaj zjutraj sva vstala, se najedla žgancev in mleka, zavezala vsak pri svojem suknjiču po en rokav, spravila v Joževega kruh in klobaso, v mojega pa vtaknila steklenico kave, natočila na koritu v putrišček vode, se še parkrat prestopila, in že sva bila na Rebri.

Pod Skokom sva prepodila lisjaka, nad katerim sva zalajala kakor prav dva prava lovska psa, pa se mu vseeno nič kaj ni mudilo v Peči.

Na Počivalu sva pa počila. Jutro je bilo tako jasno, da sva s prostim očesom preštela čolne na Blejskem jezeru.

Potem sva pa prižgala vsak svojo, in pazila, kdaj se bo prikazala za Ro-

dinami Johana, ki je imela priti za nama. Dolgo je ni bilo. Že davno prej sva midva zmetala ogorke v mel, da bi naju ne izdali.

Z Johano je šel še neki moški. Prepoznati ga nisva mogla, je bilo vendar le predaleč, bila pa sva oba teh misli, da je Ještin.

Da bi počivanje utegnila, sva potem hitreje stopila in se z vso vnemo lotila dela. Oba sva imela že premočeni srajci, preden je prišla Johana za nama. Pa tako nekako od strani se je nama muzala. Pa — ženska je ženska — ni dolgo strpela, je morala ziniti:

»Jaz bom pa mami povedala.«

»Kaj pa?«

»Da sta kadila.«

»Videla vaju nisem, pa...«

»Naju mar ovohaš?« Korajžno sva dihnila v njo, ker sva si prej počestno izprala usta in za vse slučaje zagriznila nekaj kruha.

»Tudi ovoham vaju ne, pa...« se je muzala Johana.

»Kaj pa potem govoriš,« sva se branila midva.

»Še to vem, da sta na Počivalu kadila.«

»No, pa vedi. Le kdo ti je povedal?« Tega nisva tako povedala, kakor bi hotela priznati, ampak tako, da se je reklo: »Kdo bi se prepiral z žensko.«

Johana je pa dobesedno poprijela. Malo je pomežiknila in rekla:

»Ještin mi je povedal.«

»Kako naj pa Ještin ve, ki je ves čas hodil s teboj?«

»Na Počivalu je okrog sebe pogledal, opazil na grušču obžgane šibice in rekel: 'Vaša dva sta pa kadila.' Jaz sem vaju zagovarjala in rekla, da tudi drugi na Počivalu počivajo in kade, kako da bi morala biti ravno vidva. Pa me je zavrnil: 'Šibice poglej. Druge so od rose mokre, dve sta pa suhi. No, pa če ne vidiš, te bom pa koj prepričal.' Pobral je šibice in jih za povrstjo vse prižgal. Vajini dve sta se takoj vžgali, druge pa počasi. In je še to po stopinjah v pesku ugotovil, da sta danes na Vrhe samo vidva šla pred nama, in da ima na vsak način on prav. In jaz sem mu tudi morala dati prav.«

Midva z bratom sva kar zijala. Le to sva še prosila sestro, naj nikar mami ne pove, da ne bodo hudi.

Res ni povedala. Ještin tudi ne. Bog mu daj dobro. Predlanskim je umrl.

Od tistega jutra naprej nikdar ne pozabim, da je rosa tudi mokra, in če prav je brezbarvna, začne včasih — kakor s tajno tinto — že pod noč pisati v skrivnostno knjigo, ki noč in dan leži odprta pod stropom neba. Še naju z bratom je izdala, da sva kadila.

No, Joža se je kaditi že davno odvadil, jaz pa še do danes ne.

(Dalje.)

Stanko St. / Mati je žito sejala.

Všk, všk...

Pada na levo, pada na desno,
pada pšenica na črno zemljó,
materi iz roke žito zlató...

Materi v srcu je tesnó:

»O Bog, zadnje posevam zdaj žito!
Boš li zrnje to kleno ohranil,
boš poleti nevihte ga branil?«

O Bog, daj, da bo vzkliko,
daj, o Dobri, da bo rodilo
sad tisočeren — za lačne otroke!»

Všk, všk...

Materi v srcu je do solz bridkó,
ko pada žito na črno zemljó...

I. Dolenec / Med Slovaki.

4. »Incident« v Levoči.

Na kongresih ne manjka raznih banketov z daljšimi in krajšimi napitnicami resne in šaljive vsebine. Na Slovaško so prišli zastopniki iz dveh slovanskih držav: iz Jugoslavije in Poljske; prav za prav iz treh, ker so bili tudi Rusi zraven. Torej neke vrste obisk iz prijateljskega inozemstva. Ob slovanski gostoljubnosti je umljivo, da so goste povsod pozdravljali zastopniki države, občine in cerkve. Reči moram, da Slovaki znajo sprejemati: počutili smo se med njimi res kakor doma.

Kongres se je zaključil 10. julija v Levoči, manjšem mestu s slovaškim in nemškim prebivalstvom. Zanimalo me je, da sta bili v mestu s kakimi 7000 prebivalci kar dve gimnaziji: ena s slovaškim in ena z nemškim učnim jezikom. Zaključnega banketa so se udeležili tudi zastopniki oblasti, med njimi predsednik ondotnega sodišča, po veri protestant. Ta se je udeležil tudi našega zborovanja, se seznanil z nekaterimi vodilnimi osebnostmi na kongresu, pa si je na banketu izprosil dovoljenje, da sme odkrito povedati, nad čim so se nekateri prebivalci Levoče ob našem prihodu spotikali: ni jim bilo prav, da prihajamo v Levočo kot katoliški Slovani; ljubše bi jim bilo, če bi prišli samo kot Slovani, ker nas skupna kri druží, različnost vere pa loči.

Ta govor se je torej precej ločil od običajnih govorov na banketih, kjer se navadno izločijo vsa sporna vprašanja, tako da je prireditev namenjena samo družabnosti. Toda možu mora biti vsako odkrito in prijateljsko povedano mnenje dobrodošlo, pa najsi se tudi izreče ob neobičajni priliki. In tako se je razvnel tudi o tem vprašanju prijateljski razgovor. Ljubeznivo, kakor je govoril predsednik sodišča, sta mu odgovarjala profesorja dr. Grivec in Hrvat dr. Petlić, razmotrivalo se je pa vprašanje tudi v medsebojnem razgovoru, pa smo se zedinili nekako takole:

Vsi Slovani moramo gledati na to, da se medsebojno spoznavamo. Zato moramo iskati medsebojnega stika, kjerkoli je mogoče. Pri skupnih sestankih spoznavamo razmere in težave posameznih slovanskih narodov in njih držav, iz poznanja se rodi zaupanje in ljubezen. Nepoznavanje ima za posledico predsodke, ki jih skupni sestanki podirajo.

Pota, po katerih hodimo drug k drugemu, so lahko različna. V splošnem pa velja: ljudje se med seboj tem laže in raje razgovarjajo, čim več vezi jih medsebojno druží. Prav posebno skupnost ustvarjajo med ljudmi isti verski

Grad v Nitri s staro cerkvijo.

ideali. Dobro, pa se združujte na tem temelju! Druge veže skupnost stanu, tretji imajo iste znanstvene težnje, četrti slično politično naziranje itd. Naj se le družijo enaki z enakimi, saj vsak medsebojni obisk ne rodi koristi samo za posamezno skupino, ampak tudi za celoto. Na sestanke ne prihajamo samo n. pr. kot pravoslavni, kot zgodovinarji, kot zastopniki tega ali onega stanu, ampak vedno tudi kot Slovani!

Kar se tiče trditve, da nas vera loči, naj dostavimo tole: čimbolj se medseboj spoznavamo, tem jasneje nam postaja, da so verske razlike zlasti med katoličani in pravoslavni manjše, nego se splošno misli. Prav je, da katoličani spoznavajo pravoslavne ali obratno. Nobena razlika ni tako velika, da bi se med poštenimi ljudmi dobre volje ne mogla sčasom premostiti. Vsi Slovani častijo sv. Cirila in Metoda. Bil je čas, ko med Slovani ni bilo verske razlike, in prišel bo tudi čas, ko — je ne bo več. Kdaj bo to, ne vemo. Za slovanstvo pa dela vsak, kdor količkaj pripomore, da se ta čas približa.

Razvaline gradu Devina.

(Dalje.)

Vanjuša / Umiranja pod nebom.

Večer. Oblaki so zamolklo modri.
Topoli črno spé.
Sam sem. Dalje mi v očeh ko kodri
temni valové.

Nekje mladosti venejo v samoto,
neznane, zapuščene.
Vem: Skoro v smrti najdejo Lepoto,
ne bo več mene...

Rastoče sence so ko rok pobožnih
bolni molk.
Večer, večer je... Dih poslednji snov otožnih
tih je in dolg.

In oni tajni čas ob mojem vzglavju boš,
ti véliki moj dan,
izjokan v noč, ti vonj odmrlih rož,
ti kri iz mladih ran...

Ivo Brnčić / Aleksa Šantić.

Ona zemlja, ki je dala srbohrvatsvu izbrano lepoto narodnega govora in najpopolnejši, najjeklnejši in najkrepkejši seljaški narodni tip; ki je dala v nebroju junakov in hajdukov najčistejši ideal onega neupogljivega borca, ki si je nadel ime Kraljeviča Marka in je postal prvi narodni simbol; ki je dala tisoče zgledov one prvotne neizkorenljive in skoro obupne prirastlosti na grudo, ki je vedno najzanesljivejši porok duhovne moči naroda, ona Hercegovina je bila zibel najizrazitejšega modernega apostola srbohrvatskega duha, njegove prave, nepotvornje in v stoletni legendi zasidrane bistvenosti.

Aleksa Šantić se je rodil l. 1868. v Mostarju, v mestu, ki je spojilo vzhod in zapad že v zgodnji dobi v neobičajno duhovno živahnost. Bil je iz stare in ugledne obitelji. Po šolanju v Ljubljani in Trstu se je posvetil trgovini.

Prvič se je javno oglasil l. 1887. v somborskem »Golubu«. Malo kasneje je razvil skupno s pesnikom Jovanom Dučićem v rodnem mestu tako živo književno delovanje, da je bil Mostar nekaj let eno prvih srbskih kulturnih središč. Zbirke njegovih pesmi so izhajale v presledkih nekaj let zaporedoma od l. 1891. do 1908. L. 1911. mu je izdala Srbska književna zadruga »Izbor pjesama«, o priliki balkanskih vojn pa je izšla knjiga »Na starim ognjištima« (1913). Prvič so bile izdane Šantićeve pesmi v latinici l. 1919. v Zagrebu, končni izbor pa je izšel v Beogradu l. 1925. Napisal je tudi štiri dramolete v stihih. (Nagrajena »Hasanaginica«, »Pod maglom«, »Andjelija«, »Sunce«.) Prevajal je mnogo iz nemške (Heine) in češke poezije (Svatopluk Čeh.) Med vojno so ga jako preganjale avstrijske oblasti. Umrl je l. 1924. v Mostarju.

Šantić je v pravem pomenu besede pesnik-samouk. Kot tak je bil dolgo pod tujimi vplivi in razvijal se je zelo polagoma. Posebno je podlegel Zmaju in Iliću, dokler se ni naposled uvel v frazeologijo srbske moderne, realistično-plastične in simbolistične poezije. Mehka, prijemljiva in dostopna narava mu ni dala, da bi se povsem otresel vseh vplivov. Toda Šantić je kot pravi, rojeni talent nadomestil osebno refleksivnost z višjim in velikim odzvanjanjem na stoterne tajne zvoke onega, kar je vsakomur najsvetejše, narodne duše. Tako je postala brezličnost in brezosebnost Šantićeve poezije in pesniške postave obenem njena največja vrlina, kajti prav ta velika sposobnost podoživljanja je napravila iz njega najsubtilnejšega in najbolj rahločutnega glasnika naroda, njegovih najglobljih in vekovnih stremljenj. V najzrelejših Šantićevih pesnitvah je jasno očiten podtalni odzvek narodnih pesmi, ki dosega v njih višek svoje kristalne popolnosti. Nikdo drugi v vsej srbohrvatski poeziji ni tako zaokroženo dojel onega skrivnostnega, fluidnega čuta, ki je alfa in omega src milijonov in ki ga imenujemo narodni mitos; nikdo ni tako posrečeno podredil svoje individualnosti temu silnemu gibal. Zaradi tega je Šantić eden

najpopularnejših naših pesnikov, zato je bil sprejet v duhovno svojino širokih narodnih slojev in zato je skrita didaktična vrednost, ki se taji v vsaki poeziji, pri njem še posebnega pomena. Šantić je pravi nacionalni poet, izraz duševnega valovanja in nastrojenja vsega narodnega občestva in zato je tako trdno vlit v sleherni utrip svoje zemlje. Sam pravi:

Ne plačem samo s bolom svoga srca
rad zemlje ove uboge i gole —
mene sve rane moga roda bole,
i moja duša s njim pati i greca.

Vzlic vsej zakopanosti v svojo usojeno glasniško nalogo ni Šantić enoličen, temveč baš nasprotno. Njegova pesem je bogata in pestra ko pristni prostonarodni ćilim, ki so ga stkale žuljave roke pod bednim kmetskim krovom, ki pa je dostojen kraljevskih dvorov; raznolika je in v svoji preprostosti razkošna ko njegova ožja domovina, stara, slavna in lepa Hercegovina, dežela, kjer se križajo svetovi in si podajata roki vzhod in zapad na čisto poseben, lasten način in ki je zato edinstvena med vsemi pokrajinami sveta. V Šantićevo poezijo so spojeni oni izraziti, topli, molovski orientalski elementi s svežo, globoko in studenčno prozorno slovansko duhovnostjo v ono čudovito soglasje, v ono vrsto izvirne, temne in skoro da azijatske mistike, ki je tako značilna in ki je med poglobitnimi lepotami in največjimi zakladi našega juga.

Od mrke, zategle poezije noči, od onega tako našega in svojstvenega dojemanja prirode, ki se osredotočuje predvsem na elegično krasoto temot in vélikih spanj, ko —

— — — reka trabuni i spava,
uljuljana poznim tičijim cvrkutom.
Noč uza me stupa i svilenim skutom
sjajne kaplje runi sa procvalih trava — —

in ko pesnik na povratku »kući nosi(m) punu pregršt zvezda lepih« —; preko dovršenih slik kamenitega Mostarja in hercegovskega okolja, ki mu dajejo številne »bašte« s »šedrvani«, hiše s »kapidžiki«, »čaršije« in kavarne s »komšijami«, s častitljivimi, patriarhalnimi filozofi ag in begov in končno barvitost narodnih noš tako značilno obeležje —; preko tople, nežne, le rahlo osebno naglašene južnjaške ljubezni pod melanholičnim jutrovskim mesecem; preko pretresljivih podob golega in divjega Dinarskega krasa; in končno do žalostnega večera ob zaspalem in brezmejnem morju — vse en sam prebogati album zbiratelja, ki je hodil z odprtim srcem in je nabral vse najlepše in najvrednejše, kar je narod podedoval in ustvaril. Takšen narodopisni ilustrativni moment Šantićeve poezije je skoro brez primere:

Lepote! Uz reku, kao labud beo,
leži Mostar i pun sunca, adidjara,
sav trepti, i stremlji s kopljima munara,
kao da bi nebu poleteti hteo.

Iz neposrednega in osebnega stika z narodom izvira tudi ona posebna nota Šantićeve poezije, ki je ena njenih najvidnejših vrednot in njena odlika.

Šantićeva rodoljubna pesem se je oglasila v časih, ko je patriotično pesništvo že davno prenehalo in je ubilo svojo vrednost v plehkem rimanju vsakdanjih političnih krilatic, ko pa je tudi ves narod nagonsko in presenetljivo določno čutil bližanje najusodnejših dob svoje rasti, ko je čakal nestrpno, da mu kdo onih vélikih vodnikov, ki jih rodijo ljudstva v najtežjih trenotkih, pove vseodrešujočo besedo za bodočnost in novo vstajenje. Šantić

je bil dorastel tej nalogi; njegova rodoljubna poezija pomenja pravi preporod in novo vstoličenje te vrste pesništva, ki ga je spravil v najpopolnejšo skladnost s sodobnim obrazom časa.

Njen temelj je zopet ona Šantićeva domačnost človeka, ki je do kraja doumel visoki etos svoje skalovite grude, vsega znoja in vse krvi stoterih rodov, ki jih je ta siromašna mati dojila s tolikšno ljubeznijo. Zato je Šantićev patriotizem neizmerno tuj vsaki retorični pozi, je ves oni preprosti, prvotni in tihi ogenj, ki je radi svoje pronicave toplote tako svojstven poslednjemu srbskemu seljaku in ki je spočel narodno pesem, ki je dajal svoje stoletne krvave hekatombe, ki je končno v poslednji polpreteklosti strnil epos z resničnostjo.

Iz tihih, idiličnih nastrojenj stare praslovanske »porodice«, družine, ki je bila prvi podtalni vir vse srbske narodne sile in ki je ohranjena prav v pesnikovih domačih krajih v vsej svoji lepi nedotaknjenosti, diha ves skrivnostni vonj te posvečene družabne edinice. Šantić se spominja osamljen in z diskretno, pobožno žalostjo svoje matere, vse ovite v ono našo tipično svetniško in mučeniško svetlobo, ki ga pomembno približuje drugemu najčistejšemu predstavniku srbohrvatskega duha, mojstru Meštroviću, in ki je prav tako bridko lastna Cankarju in slovenstvu. Spominja se svojega očeta, ki je bil »kao jela visok« in ko bajeslovni heroj na konju in v orožju. Iz te samote, ko gleda, kako se ruši njegov »Stari dom«, se mu izvijejo zaokroženi, do najvišje tajnostne dognanosti ubrani zvoki »Predprazničnega večera«, onih čudnih, svetlih, plemenitih, edinstvenih stihov, ki veljajo za najlepšo pesem srbohrvatske umetne poezije.

Šantić pa je premalo samosvoj in preveč občen, da bi vztrajal le pri osebni noti. Topli in skromni družinski krov mu je samó prva postaja do najmogočnejših hramov najožje krvne pripadnosti k narodu. Šantić, ki je poln subjektivne boli, je globok in popoln optimist, kadar govori o narodu in iz naroda. Prav ta svetlogledost, ta kremenita vera v »Našega apostola«, ki se poraja v vsaki zori na daljnih višinah, je najzanesljivejši porok pesnikove moči, njegovega zdravja in moralne dopolnjenosti. Šantić ne poje davorij in hvalnic, ampak tiho, nevidno in usodno snovanje naroda, ki mora brezpogojno rasti zato, ker poganja izključno iz trpljenja in veselja svoje zemlje. Tako prihaja pesnik do svojih »Težakov-titanov«, do »Sejačev«, do »Žetve«, do pesnitev, ki očitujejo vso silno polnoto, vso ono trdo, primitivno energijo in neupogljivo pravoljo, ki veže našega človeka prirode na življenje in na vzgon in ki nam je predstavljala mejnike v zgodovini, povzpne se do vznesene epepeje, do veličastne apoteoze kmetstva:

I pada sjeme iz žuljavih ruka;
a ozgor Otac silazi sve bliže.

Uz pratnju silnih i čudesnih zvuka
oreol sjajni On polaže viš' njih...
I svud iz neba, s vrhova i luka,

zvoni i zvoni: »Osana vo višnjih!«
...Sja sunce, zlatno kô klasje što dozre;
Bik riče ispod jela stogodišnjih,

i jutro kađi dimom nozdre...

Ta ljubezen in táka privrženost h grudi pa nosi že v svoji kali oni značilni tragični prizvok, ki ga je rodila gola, kamenita in nerodovitna goličava hercegovskih planin, ki stoka v silnih kraških burjah in ki je poistovetil »delo« z »muko«, ki je dvignil prav zbog vsemu slovanstvu prirojeneda pojmovanja

trpljenja to delo do odrešujočega, prekaljujočega križevega pota. In seljak, ki »Pod križem« obdeluje svojo ubogo zemljo, ki mu ne bo rodila žetve —

...za suzom ne će slati kletvu,
jer taj, što se mora vječno s krstom peti,
taj ne smije nikad plakati ni kleti...

Tako prihaja pesnik do svoje socialne strune. Ta oblika Šantićevega pesništva pa je povsem svojevrstna, je neskončno oddaljena od vsakih vsakdanjih gesel in je že bolešno zakoreninjena v narodu, v njegovem težkem in neprestanem ubijanju, bornih kočah in izžetih njivah. Poplemenitena je s krščansko vseljubeznijo, ki vse ve, vse čuti in vse odpušča, ki objema vse, prav vse črne in grenke čase našega ratarja. Tu je vrsta turobnih, izredno doživljenih in liričnih slik obupne borbe za »koru hljeba otrdnuta«, malih sel pod žalostnimi križi, tihih in udanih molitev, kakor jih molijo samo trpini kamenitih polj, naporenega tovorjenja po planinah, gladnih suš, ostrih zim s tolpmami podivjanih volkov in končno naše najbolj krvaveče narodne rane, izseljevanja. Iz te poslednje boli se je pognal presunljivi, elementarni krik:

Ostajte ovdje!... Sunce tudjeg neba
neće vas grijat' kô što ovo grije;
grki su tamo zalogaji hljeba
gdje svoga nema i gdje brata nije.

Ta poezija trpljenja, ki izdrgeta svojo končno izpoved v pretresljivem, do skrajne bolečine globokem klicu »hljeba, hljeba, hljeba!« — pa se ne izostri v brezup, ampak zavre v ono moč, ki jo daje samo zemlja, ki kliče narodu skozi pesnikova usta svoj večni velelnik: »Treba mi vaše krvi i vašijeh muka!« Šantić črpa iz trpljenja le visoko pozitivne izkušnje, ki propovedujejo en sam preroško jasen in nadsveten nauk: »Vjeruj i moli i pati i čuti.«

Posebno poglavje tvori Šantićev jezik, o katerem pravi Avgustin Ujević, da je »jezik kao suza«. Tudi to vrlino je dala pesniku njegova Hercegovina, zibelka najtočnejše, najgibčnejše in najmuzikalnejše srbohrvatske besede. Vse te lastnosti se razpestrujejo v Šantiću ko žarek v svetlobni prizmi: njegovo pesem odlikuje silno bogastvo izrazov iz najprvotnejših vrelcev. Nekateri srečno vloženi muslimanski lokalizmi jih še živahnije ornamentirajo in jih presevajajo z neko temno orientarno gracijo, podobno vrtu razkošnih eksotičnih cvetov. Šantić obvlada vso to bogato izbiro suvereno in južnjaški značaj daje njegovemu slogu tako okretnost, da je njegov jezik prosto seljaški govor in izbrušeno izrazilo zapletenega čustvenega sveta obenem.

Aleksa Šantić, o katerem je zapisal srbski predvojni kulturni »arbiter«, Jovan Skerlić, da je »pesnik naše rase, našega vremena i naše duše«, zares zasluži ta naziv. Primitivna jasnost in neposrednost njegove pesmi, ki je vsebinsko zrastle iz najintimnejših utripov narodnih doživetij; njena prisrčnost in odkritost, ki je nosilec vse njene velike dojemljivosti; nenarejenost, spojena s popolnostjo oblike, čeprav brez vsakega virtuoznega igranja z mero in stiki — vse to daje Šantiću nekaj tako našega, bratskega, poznanega in toplega, da je zaključen samo v tej edini domačnosti in da je le ž njo in prav v tej enostranosti toliko dražji in toliko več vreden. In morda se dandanes niti približno ne zavedamo, kake važnosti je bil vpliv tega novodobnega guslarja na oni rod, ki je šel skozi viharje zadnjih vojn in dokrvavel našo alelujo, ki jo je pozdravil Šantić z zanosnim »Novim pokolenjem«:

Na vrelu bratstva oprasmo očiju vid,
i sada mi nismo slepi...
Oprasmo mrlje, i krv, i greh, i stid,
i sađ smo kô bogovi lepi!

Jelenka / Pred koncem sveta.

V zakristiji samostanske cerkve je pozvonilo. Cerkovnik, samostanski brat, se je nejevoljno obrnil: »Kdo se spet zaletava v zvonec?« Trdo je odprl vrata. Prikazala se je stara ženica. Stopila je v senco dolge zavese, da je ni mogel brat natančno opazovati. Vendar je spoznal v njej žensko in z vljudnim vprašanjem je hotel popraviti svojo osornost. »Želite?«

»Krst,« je odgovorila žena robato in zasmejala se je, da je čudno zabobnelo v prostoru, ki je bil teman in je grobna tišina mirno dihala v njem. Brat ni mogel verjeti svojim ušesom. Stopil je k steni in je prižgal luč. Svetloba je padla na debelo, starikavo, malo oblečeno žensko. Razbohoteno telo, poosebljena strast, zalit vrat, nos rdeč in debel, v očeh tema... Gole, tolste roke so držale v umazane cunje povitega otroka.

»Vaš otrok?« je vprašal brat osuplo.

Žena se mu je približala prav do obraza, da je čutil težko in leno dihanje. Pomežiknila mu je z majhnimi, zalitimi očmi, se stegnila k njegovemu ušesu in šepnila: »Svojih ne polivam z vodo.« Brat se je zdrznil. Zaničljivo jo je premeril od nog do glave.

»Ha, ha, ha,« se je ostudno zasmejala ženska.

»In kako ste si drznili prestopiti cerkveni prag, saj ste vendar javna grešnica?«

»Ho, ho, ho! Dobra služba. Hi, hi, hi! Sladka... Če si upam v cerkev? Zakaj ne? Zdaj vendar ni več cerkve in ne vere in ne Boga. Zdaj smo si bratje, he?« Stopila je tik njega in mu je ovila roko okoli vratu.

»Bratje, he?«

Otresel se je tolskega objema.

»Pa saj se poznavata, he?« Namignila mu je z drobnimi očmi. »Neko noč sva bila skupaj... Zdi se mi, da v kavarni 'Pri vragu'.«

»Pusti me, ženska,« je zakričal brat in je stopil korak nazaj.

»Ej bratec, nikar!«

»Česa želite?« je osorno vprašal.

»Krst, če hočete. Pa saj bi sama znala politi otročiča, da bi zavekal, he?«

»Odidite!« ji je pokazal brat vrata.

»Ne prehitro, bratec! Pokliči mi meniha, da bo krstil otroka. Revne matere sinko. Boječa je, pa se hoče zavarovati pred peklom...«

Brat je razljučen stopil k telefonu: »Halo, krst!«

Brat Sergij se je odzval. Vendar je podvomil sam nad seboj. Znabiti ne sliši dobro.

»Halo! Ali prav slišim... krst?«

»Krst!« je bil oster odgovor.

Brat Sergij je ves iznenaden sedel v naslonjač. Zamislil se je za trenotek. Kdaj je bil zadnji krst? Zdi se, da pred sedmimi meseci. Takrat so krstili na ime Elijo. Tako je hotel p. Angelus. Otroka pa so potem klicali za 'Mamuta' ali 'Slavca'... Na cesti je bil brat... V uradu tudi brat, oče mu je bil brat...

»Halo! P. Salvador! Krst!« To je bil nekdanji predstojnik. Sedaj je bratstvo zaobjelo menihe in niso ga več poslušali. Samo boječi. To so bili starčki...

»Halo! Zaposlen.« Nenavaden glas je bil to. Ali se brat Sergij norčuje?

»Halo!... P. Egidij! Krst!«

»Halo! Odpotujem.«

Brat Sergij je klical dalje po številkah.

»Halo! Štev. 10! Krst!«

»Halo! Nimam prakse!« Odgovor mladega meniha.

Dalje je klical brat Sergij.

»Štev. 3! Krst!«

»Ni mogoče!« je odgovoril šegav glas.

Cerkovnik-brat je nestrpno zvonil, zakaj neprijetno se je počutil v čudni družbi tolste ženske.

»Halo! P. Angelus! Krst!«

»Takoj!« se je odzval veselo slaboten glas.

V kameniti votlinici, skoraj v nekaki majhni kleti je stanoval starček-samotar. Nebo je gledalo skozi okence, časih je zabrenčala muha, ki je našla pri usmiljenem starčku zavetje pred strupenim ozračjem v belih, zračnih sobanah menihov. P. Angelus je bil slikar. Toda bil je božji slikar in v svetu ga niso poznali. Slišali so časih o čudovitih obrazih, o živih slikah, o neskončno lepih barvah... Pravili so, da slika nebesa, in so se smejali. P. Angelus se ni kazal svetu. Zjutraj ga je zvonček vabil v cerkev, da je živega Boga sprejel v svoje srce in ga je prinesel v tiho celico, da mu je vodil roko in mu odkrival svoje božanstvo. Pred sedmimi meseci je še krščeval... Potem pa je slikal... Očeta in Sina v stari in novi zavezi, Očetov vek in Sinov vek... Malo samostansko cerkvico je spremenil v umetniški raj, v božji raj. Ljudje zunaj pa niso bili več umetniki in ne božji služabniki, zato je bila cerkev prazna in p. Angelus je slikal angelskim vrstam v veselje, Mariji v slavo ter Očetu in Sinu in Svetemu Duhu v zadoščenje. Na stenah njegove celice so stali živi ljudje, ki so govorili in mislili. Časih mu je prišla misel in roka jo je trenutno oblikovala. Menihi niso razumeli teh slik, ker so bile odete v meglo... P. Angelus je imel skrivnostna razsvetljenja.

Krst!... Razveselilo se je samotarjevo oko in dušo mu je pobožala sveta misel. »O Bog, dušo hočeš, da očistim! Nevreden sem. Zahvaljen bodi, da si mi poslal ovčico v tolažbo. Daj, Gospod, zaščiti jo pred sovražniki, pred volkovi, pred brati jo zaščiti, Gospod, zakaj oskrunili so ljudje bratstvo in so Boga vrgli od sebe. In vendar, Gospod, kjer ti ne kraljuješ med dvema bratom in ju ne združuješ v mislih in dejanjih, tam je vrag med njima. Pošlji Svetega Duha, o Gospod!«

Pobožno je molil pater pred lesenim križem, ki je segal od tal do stropa in je imel Zveličar na njem trnjevo krono na glavi, ostre žeblje in žive rane. Sam si ga je postavil — sebi v uteho. Čez vso zadnjo steno je bil razpet Zveličar. Položiti ga ne bi mogel, ker je bila celica majhna. Za Boga niso imeli ljudje postelje. Jasli in križ... P. Angelus je jokal nad grehi sveta in ko se je znočilo, je stopil h križu, snel levo roko, potem desno, položil je žeblje in trnjevo krono na žametno blazinicco ter je vzel Zveličarja v naročje in ga je položil kot velikega Otroka v posteljo. Sam pa je stopil na križ in je molil. Nikoli ga ni našel spečega božji Odrašenik.

P. Angelus je ogrnil dolgo rjavo suknjo, ki je nekako povzdignila častitljivi obraz do svetosti. Potem je stopil iz celice ter je hitel po širokih in svetlih hodnikih in stopniščih, kjer ni bilo slišati niti najmanjšega šuma. Hrepenenje ga je vodilo, svetniško hrepenenje. Veliko črno dušo je videl pred seboj. In prišel bo do nje, dotaknil se bo duše v imenu božjem in bo oživila. O, čudodelnik! Še en teman hodnik... beseda božja... o čudodelnik! Še en korak... o božja umetnost... o duša! Božji služabnik je odprl vrata zakristije. V naslonjaču je sedel cerkovnik, s hrbtom obrnjen proti razuzdani ženski. Ko je prišel p. Angelus, se je spoštljivo poklonil, vzel iz omarice vse, kar je potreboval za krst, in je odšel v cerkev.

»Kaj hočeš od Cerkve božje?« je vprašal svetniški samotar, žena pa je prežala nanj z majhnimi, zalitimi očmi. Cerkovnik je odgovarjal. Potem je vzel otroka ženi iz naročja, položil ga je na desno roko, z levico pa je držal svečo. Žena se je smejala... P. Angelus je vstal, dvignil roke proti nebu in molil. Vzel je vrč z vodo in se je sklonil k otroku... Strašna črta se je naredila na njegovem obrazu, na čelu, okoli oči in okoli ust... Bliskovito je obrnil glavo proti nebu, roko je držal, kot bi se hotel ubraniti nečesa groznega...

»Pojdi!« je zapovedal bratu in ni več obrnil oči od velikega altarja, na katerem je prebival Bog. Ustnice se niso premikale, stal je kot kip, kot Mojzes sredi cerkve. Stal je kot vladar v umetniškem raj, kot služabnik v božjem svetišču. —

Poldne je bilo, ko se je plazil p. Angelus po svetlih, širokih hodnikih v svojo votlinico. Plahe sence so se zakopale v gube njegovega obraza. Poslušal je menih rajsko ptico sto let in siva brada mu je zrastle do pasu... Videl je starček čudo in postaral se je za sto let... In ko se je vrnil menih, ni nikogar poznal... Starček je prišel v svojo celico in je ni več poznal. Kot da je od nekod čudna svetloba prišla in je dala barvam svoj sijaj in je izpremenila obraze in postave in življenje na slikah. In šel je menih v samostan, kjer je nekoč živel, in menihi so odprli debelo knjigo, kateri so rekli kronika, in tu je stalo napisano o menihu in rajski ptici... P. Angelus se je vrnil v celico, vzel je iz stene voglato ploščo in notri je našel knjigo. Velikanska rdeča knjiga, vsa popisana in porisana. Kronika p. Angelusa. Odprl je knjigo, počasi in boječe, kakor otrok, ki ni vaje prebirati knjig, pa jih vendar prebira z okorno ročico, čeprav se časih raztrga tenak papir. Brat je neslišno prinesel skromno kosilce in ga položil na okence. Tako kot vsak dan... Starček se ni ozrl. Z velikimi črnimi črkami je pisal na belo stran: »Antikrist.« In prijel je čopič in je porisal belo stran. Brat je prišel po posodo, toda bila je še nedotaknjena. Priplazil se je v votlinico in se sklonil nad starčkovno ramo. In — o čudo! Brat je videl in se je pobožno prekrižal. In hušknil je ven pa se je vrnil kmalu s celim krdelom. Očetje in bratje... In vsi vprek so drveli v samotarčkovno votlinico. Šepetali so, da bodo videli Kristusa kot živega na belem papirju. P. Angelus je čudodelnik!

Drug za drugim so se sklonili nad starčkovim ramenom in so strmeli. Jezus Kristus... In ko so izgovorili sveto ime, je zadrhtel starčkov obraz in oči so se mu zasvetile. Vstal je z nizkega stolčka in se je zravnal pokonci, da je bil velik kot Zveličar na križu, od tal do stropa skoraj, velik kot prerok... In je govoril: »Bratje v Gospodu, rodil se je, katerega potrebujejo nebesa, da se razrušijo svetovi, da se izpolni kakor je pisano. Antikristovo stoletje...«

In bratje menihi so se spogledali in najpogumnejši je odgovoril: »Motiš se, dragec, Kristusa si narisal. Vidiš to milo obličje, vidiš te božje oči, vidiš ta nebeška usta...« In pater Angelus se je zdrznil. Uprl je oči v Križanega in je zaprosil: »Svetega Duha nam pošlji, o Gospod!« In je govoril dalje: »Bratje, motite se. Glejte, prišel je tisti, ki bo opustošil svet in bo tulil z volkovi in razpršila se bo čreda. Mislile bodo ovce, da so brez pastirja, pa bodo šle v sovražni tabor in bodo tulile z volkovi. Toda pastir bo ostal in bo plakal nad ovcami. Kadar bo izgubil vso čredo, tedaj se bo dvignila moč v njem in šel bo v sovražni tabor, da reši svojo čredo. In ker je moč v njem, ker je v njem ljubezen, bo zmagal in razrušil svetlo stavbo sovragovo... Antikrist je, bratje...«

»Motiš se!« so klicali pogumnejši, drugi pa so zapustili celico in so

odhajali počasi, rekoč: »Starček je, otemnel mu je um.« Nekateri pa so rekli: »Velik umetnik je.«

Nazadnje je ostal v celici samo še brat Peter, ki je verno poslušal svetega moža. Ko je to videl p. Angelus, se je zgrudil pod križem in je zajokal: »Glej, Gospod, najzvestejši so se zarotili! Kaj bo s tvojo čredo? Zakaj prišel bo človek, ki bo lep in dostojanstven in bo z magično silo privlačil nase svet... Pošlji nam Svetega Duha, o Gospod!«

Brat Peter je pobožno molil s svetim starčkom, potem pa je neslišno odšel. P. Angelus se je dvignil, potegnil je žebelj iz leve roke in ga položil na blazinicco. Poljubil je zevajočo rano, roko pa je spustil na svojo levo ramo. Potem je vzel desnico in trnjev venec. Držal je v naročju Zveličarja sveta in je poljubljal krvave rane in je molil in jokal... Pripovedoval mu je o otroku, ki ga ni krstil, ker ni bil otrok, ampak satan, ker je bil Antikrist. In vpraševal je Zveličarja, zakaj je poslal skušnjavca v svet, in je prosil, naj pošlje angele, ki bodo vodili čredo, naj pošlje Svetega Duha, da bodo spoznali.

Zveličarjevo obličje se je razjasnilo. Kot bi stal na gori, ko ga je skušal skušnjavec, in so potem prišli angeli in so mu stregli. V angelskih rokah p. Angelusa je zasanjal božji Zveličar...

I. Rob / Poglavje iz »Popotne dume«.

Čul sem, kako je zvenelo moje srcé.

Nekaj Ahasverjevega je v vsakem človeku. Hodil bi in hodil, pomudil bi se tu, ustavil bi se tam, pa bi spet odšel brez cilja in poti. Pa kaj, ko je njegova duša preslabotna. Zahrepenel bo spet po miru in po domu, da bi se odpočil. O, kako ubogi smo ljudje: delamo zato, da se lahko odpočijemo, in počivamo zato, da bi lahko spet delali.

Sedim za mizo v orehovi senci. Pod menoj se koplje dolina v večernem solncu. Nad njo drobni, svetli oblaki. Vse je tako izpremenjeno, tako čudno. Saj to gnezdece med drevjem in vejevjem ne more biti ona vas, kjer se fantje vsako nedeljo stepó. In ta hišica, iz katere se tako domače, tako prijazno kadi, saj ni dom največjega skopuha in oderuha v vasi. Ne, ne. To so si izmislili zlobni ljudje, ki živijo in dežju in megli, ne pa v teh mehkih večerih.

Pod temi zlatimi strehami so doma samo ljudje z zlatimi srci. Kadar zapihlja sapica, takole kakor zdaj nad menoj, saj ne more človek imeti grdih misli. In tam doli tudi pihlja sapica in pozibava vrhove, ki so kakor stražniki v vasi.

Na oni strani dolinice se skrivajo temne gore za vijoličastim mrakom. Tam že sanjajo. O, da bi hotel večno trajati ta mir! V srce bi zaklenil to tišino, legel na mah in umrl...

Oreh nad menoj še vedno šepeta. Z vetrom se pogovarja kakor otrok z materjo. Ko bi vsaj malo razumel njegovo šepetanje! Morda je pa bolje, da človek ničesar ne razume. Take stvari bi slišal, da bi sebe pozabil in skoprnel. Tako si pa pri tem šepetanju lahko vsak svoje misli in najde tolažbo za svoje neizpolnjene želje.

Za trenotek je vse utihnilo.

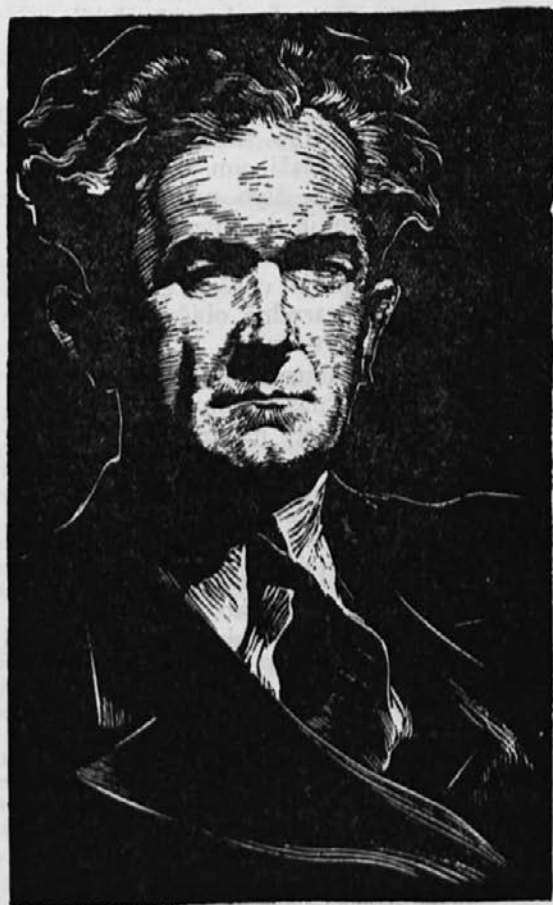
Tam nad vijoličastimi gorami je vstal Ahasver. Brada in plašč sta mu valovila v vetru. Gledal je na vse strani, kakor da nekoga išče. Dolgo, dolgo je gledal in grizel mrak z očmi. Stoj, zdaj se je obrnil proti meni. Njegove oči, ki so skozi tisočletja pile roso in solnce, so se zalesketale

kakor morje in čutil sem, da se je nekaj toplega dotaknilo moje duše. Tako neskončno, tako daljno je bilo... In takrat je zabučala v meni simfonija hrepenenja. Vse je pelo in vriskalo. Zagrmelo so gore, ki sem jih gledal iz daljave, in zapela je zarja, ki je zlatila razrite skale. Zažuboreli so studenci, kjer sem žejo gasil, šumeli potoki in bobnele reke. Cvetke v tisočeri barvah so pozvajale in me klicale, tisočera grla iz lok in gajev so me vabila na pot, šumeli so gozdovi v svoji neskončno globoki pesmi in mirno so valovile mehke trave. Vse je oživel v meni. Stopile so pred me oči, že davno pozabljene, obrazi iz daljnih dežel, ki jim ne vem imena. Mah me je božal po licih, kakor takrat, ko sem v noči spal na njem in so mi zvezde žarele... Pogledal sem proti nebu in res so že migljale zvezde na njem. Bila je že skoraj noč. Pogledal sem proti goram, kjer je prej stal Ahasver, toda ni ga bilo več tam. Samo še rob plašča je vihral nad slemeni...

Počakaj, Ahasver, jaz grem s teboj!

Jož. Debevec / Slovenski pesnik v Ameriki.

V »Amerikanskem Slovincu« z dne 8. nov. 1930 objavlja g. Urankar to-le ostro, uničevalno sodbo o slovenskih izseljencih: »Hitreje nego drugi narodi drvimo Slovenci v svojo narodno smrt; drugi narodi kljubujejo desetkrat delj raznarodovalnim vplivom Amerike nego Slovenci. Rajši smo hlapci in dekile tujine, kakor pa da bi bili sami svoji gospodarji. Le zakaj? Za skledo leče je — vobče — Slovenec pripravljen prodati svoje prvorojenstvo (t. j. svojo slovensko narodnost). Pri drugih narodih (Nemcih, Švedih, Čehih, Poljaki, Italijanih...) še trije rodovi po naselitvi žive pristno narodno življenje, da ne govorim o Ircih, ki sploh ostanejo trdni; pri Slovencih pa — že prvi rod (t. j. sinovi in hčere staršev, rojenih še v stari domovini!) že ne zna več dobro slovenski.« »Kdo je kriv tega žalostnega dejstva?« vprašuje člankar in meni, da so največ krivi starši sami.

Žalostno je to dejstvo za nas Slovence. Veliki nemški narod skrbi, da se niti en Nемец, pa naj bo kje v Avstraliji ali v zadnjem kotu sveta, ne

izneveri nemštvu, nemški narodnosti, nemški kulturi; nam pa, ki smo že po usodi zgodovine takó majhni in po svetovni vojni neusmiljeno razsekani, se glede narodnosti (seveda, še prej glede vere, od matere jim v stari domovini vcepljene) zgublajo kar v trumah naši ljudje, ki so vendarle, četudi daleč onkraj morja, del naše domovine . . .

Zato moramo biti pa iz srca hvaležni vsem tistim činiteljem, ki skušajo to odpadanje ustaviti, zadrževati. Ti činitelji so: cerkev, župnijske šole (šolske sestre!), slovensko časopisje, slovenska društva (podporna in izobraževalna) ter — last not least — slovenska pesem.

Iz zgodovine vemo: petsto let je srbska (in bolgarska) narodna pesem budila narod, da je ostal zvest veri in jeziku ter pripravljaj lepšo bodočnost. V naših časih mora vršiti delo narodne probuje umetna pesem. In to velevažno delo res vrši med ameriškimi Slovenci pesem *I v a n a Z o r m a n a*.

Dozdaj je izdal že štiri knjige lirike (l. 1919, 1922, 1925, 1931), vse v Clevelandu, kjer biva že od mladih nog. (Dovršil je ondi High School t. j. srednjo šolo in del vseučilišča in je zdaj ravnatelj opere v Clevelandu. Tu živi že toliko let s svojo obitelji; tudi mati je pri njem, ki z zanimanjem prebira sinove pesmi. Bog jo živi mater pesnikovo! Rodil se je l. 1889. v Velesovem pri Kranju; komaj leto starega je oče s seboj vzel v Sev. Ameriko; kot desetleten deček se je za eno leto vrnil v staro domovino; takrat je dobil najmočnejše vtise v mlado dušo.) Ne bomo tu pregledovali (saj Mentor nima prostora za obširnišo razpravo), kaj vse obsega Zormanova lirika; le to naj mladi čitatelji vidijo, da pesnik Zorman v vseh štirih zbirkah spodbuja rojake k zvestobi napram stari domovini. Zorman čisto jasno vidi, kaj tli v srcih starejših priseljencev — silno domotožje; zato jih tolaži, jim v spomin kliče lepoto stare domovine tam pod Triglavom, mladini živo naroča, naj ljubi jezik in pesem svojih staršev, staršem takó po ovinkih daje nauk s tem, ko s tako ljubeznijo in s tako hvaležnostjo v več prekrasnih pesmih pripoveduje o svojem rajnkem očetu kot svojem najboljšem učitelju, učečem ga spoznavati prirodo, zlasti pa lepi slovenski jezik, slovenske narodne običaje, slovenske pesnike: Prešerna, Jenka, Levstika, Gregorčiča, Medveda itd.

Jude, živeče v babilonski sužnosti, so preroki tolažili, pa tudi bodrili, naj nikdar ne pozabijo Jeruzalema: takó, se mi zdi, naš pesnik Zorman vedno in vedno drami svoje rojake tam sredi ameriškega materializma, kjer je dolar vse, duh pa malo ali nič, naj ne pozabijo matere domovine, ki s skrbjo misli nanje. Ista želja kakor nekdanj Prešerna ga prešinja, da bi kot Orfej mogel ganiti rojake,

da bi jim srca vnel za čast dežele . . .

Zorman se je izobraževal v angleških šolah ob angleških in starih klasičnih, slovenske je čital iz lastne pridnosti. In vendar, kako mu teče beseda, ritem! Od leta do leta je napredoval; najlepša je zadnja zbirka: *P o t a l j u - b e z n i*, Cleveland, 1931. (Z jeklorezi jo je okrasil B. Jakac.)

Kot zgled lepe besede pesnikove naj ob koncu sledi pesem iz zadnje zbirke (str. 88, nasl.):

Na sveti večer.

Nocoj, ko spet obhajamo spomin,
spomin, ko božji se rodil je Sin,
prinesel nam Očetovo povelje,
da vladaj v svetu bratstvo, mir, veselje,
na vas, očetje naši, mislim, o usodi,
ki vas po svetu razkropila je
in s težkim znojem vas pojila je,
in zdaj v te tuje zemlje grob vas vodi.

Vendar razlit nad vami je nocoj
mladosti vaše rajskosvetli soj;
spomin na srečni božič v domovini
življenja vam večer sladi v tujini
spet v duhu zapojo čez plan zvonovi,
po jaslic mahu bajno zadehti,
domača pesem radostno zveni
o blagovesti srcu večno novi.

Ne morete v mladosti dni nazaj,
minil je zlati čas za vekomaj.
Zdaj zarod nov ob vaši strani vstaja,
s skrbjo in upom srca vam navdaja.
O da navzel bi vaših se kreposti:
pošten značaj, za delo pridna dlan,
v ljubezni zvest, v težavah mož srčan,
šegav in zdrav v preskušeni modrosti!

Po bliskovo beži naš novi čas,
strog, neizprosni je njegov ukaz —
Srce poeta móli v noči sveti:
Daj, božji Sin, še dolgo nam živéti —
mladina naša krepko naj zajemlje
iz naših dedov močnega srca,
da v njej ostal bo ogenj njih duhá,
da v njej ostal bo duh slovenske zemlje.*

* Na našo prošnjo je pesnik Mentorju podaril nekaj izvodov te zadnje zbirke. Komu naj jih damo? Odločili smo se, da tistim, ki nam prvi pridobe vsaj pet novih naročnikov. G. pesniku pa izreka za lepi dar uredništvo Mentorja najjiskrenejšo zahvalo!

Obzornik.

Knjige in časopisi.

Narte Velikonja: **Otroci.** Novele. 1931. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Tiskarna sv. Cirila v Mariboru. Strani 253. Cena: vez. Din 60.—, broširana Din 45.—. — Lepa knjiga, pomembna knjiga. Pregelj je nekoč napisal, »da je novela, vsaj prvotna, stara novela prav za prav bistveno isto kar balada ali romanca, namreč zgodbica, zanimiva, pretresljiva, pa tudi šegava in resna«, ki se je razvila izza Boccaccia preko najrazličnejših mojstrov peresa v prešlih stoletjih v svojo današnjo formo, ki je zakroženo zlita iz enega kova, strogo epična in zelo zanimiva. Zanimivost se kaže v žarki izvornosti, frapantni fantaziji in jasno pogojeni realistik. »Moderna novela«, pravi dalje, »ni več samo tvorba fantazije, temveč zahteva psihologičnega poznavanja ljudi in ljudske duše.« (Mentor, X. str. 67—68.) Vse one značilnosti, ki jih po poetiki mora vsebovati novela, očitujejo Velikonjeve zgodbe od prve do zadnje, od najkrajše do najdaljše. Svet, iz katerega zajema, so otroci — mali in veliki — vsi pa v dobi zorenja. Spominjam se, kako pozor-

nost so vzbudile te novelice in novele v Domu in svetu, v katerem so — po večini — izhajale že pred vojno. — Z umevanjem in potrebno obzirnostjo se je lotil pisatelj problemov, ki jih do tedaj naše slovstvo ni bilo še načelo. Reševal jih je spretno, neredko z jedko satiro — v čemer je poseben mojster. Sicer pa preveva v glavnem vse zgodbe — dvanajst jih je — baladnotragično vzduske, v katerem se izgublajo težki, zategli klici...

Lepa knjiga, pomembna knjiga, ki pa ni pisana za lahkomišljene ljudi. Težka knjiga, kakor so težki njeni problemi, ob katerih ima človek pomisleke, kdaj in kako naj jih rešuje, da bi bilo prav. Tolle, lege — pedagog! L.

Gabriel Scott: **Mala trojka.** Ljubljana, 1931. Str. 173. — Cena: vez. Din 40.—. Kot četrta knjiga prvega kola Zbirke mladinskih spisov Jugoslov. knjigarne v Ljubljani smo dobili Scottovo zbirko zgodeb, katerih junaki so neugnana trojka — mladci Stoffer, Kristemann in Gabrijel. Niso naših gor listi ti junaki, a ko se seznanjaš z njimi, pozabiš, da junačijo na mrzlem severu, zakaj prav tako vročo kri imajo, kakor naš »mali človek«, pa naj živi v mestu ali na deželi. Otrok je otrok in kjer-

koli pod svodom neba — povsod je enak, razlika je le ta, da mu posvečajo drugod več pazljivosti in več ljubezni, zlasti v književnosti. Naša mladinska knjiga je bore uboga in kdo ve, ali bi ne bili v zadregi, če bi šlo za to, da bi morali pokazati pred svetom izbor naših mladinskih knjig s številom prvotne roke. Prav je zato, da se razgledamo po svetovnem mladinskem slovstvu in prevzamemo iz njega najlepše, ob čemer morda končno le spoznamo, kako je treba pisati za mladino. S Scottom je imela Jugoslovanska knjigarica srečno roko. Zlepa že nisem bral tako svežih mladinskih stvari, kot so »Ogenj in dinamit«, »Robinson Crusoe«, »Trojanska vojna«, »Lov na skalpe«, »Rdeče jabolko«, »Pomorska bitka v Svanbotalu«, »Vsakdanji kruh« in »V daljni svet«, ob katerih je mala trojka s svojimi tovariši, tovarišicami in sovražniki oživela pred menoj nepotvorjeno in ne narejeno in ne skonstruirano življenje. Tak je otrok, ko se začne buditi v njem fantazija, katero skuša uresničiti — kajpada vedno velikopotezno v svojem svetu... Rezultat — spoznanje, ki zaleže več ko še tako privzdignjen kazalec... Malo trojko je prevedel Ivan Vouk v splošnem lepo, v sliki pa jo je ponazoril Milko Bambič.

Miklavž se bliža in božič in Mala trojka čaka, da pride v roke naših malih — tudi gimnazijcev nižjih razredov — da jim bo krajšala dolge zimske večere in jih zabavala. Po njej! L.

Henrik Sienkiewicz: **Skozi pustinje in puščavo.** Roman iz Mahdijevih časov. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani 1931. Tiskarna sv. Cirila v Mariboru. Str. 334. Cena vez. Din 60.—, broš. Din 40.—. Kako je tudi ta Sienkiewicz roman, ki se godi v času, ko so gradili Sueški prekop, priljubljen, priča dejstvo, da je v 17. zvezku »Ljudske knjižnice« v prevodu dr. L. Lenarda že davno pošel, a da je bilo povpraševanje po njem toliko, da se je odločila založnica in ga v redakciji I. Vouka na novo izdala. Uverjen sem, da bodo ne samo stari bralci, ki že poznajo napete zgrade in nezgode pogumnega Stanka in prijazne Nelke, ponovno segli po novi izdaji, kaj šele oni, ki doslej še niso poznali tega romana, v katerem jih ne bo zanimala samo zgodba, temveč tudi življenje v afriških pustinjah in puščavah.

Bernhard Kellermann: **Pot bogov** po Indiji, Malem Tibetu in Siamu. 1931. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Tisk Jugoslov. tiskarne. Strani 179. Cena: Din 90.—. V knjižnih zbirkah Jugoslovanske knjigarne v Ljubljani, ki so po pravici vzbudile splošno zanimanje in priznanje, izhaja tudi »Kosmos«, zbirka poljudno znanstvenih in gospodarskih spisov, spominov, potovanj itd. V zelo okusni opremi kvartformata so izšle doslej tri knjige, katerih vsaka pomeni pravi dogodek za vse, ki ljubijo lepo knjigo in iščejo v njej rešitev na razna vprašanja, ki jih zastavlja življenje. Prva knji-

ga je bila v tej seriji globoka studija univ. prof. dr. Fr. Vebrava o svetem Avguštinu u, ki je kot pravo vedeledno odjeknila v vseh krogih našega razumnštva in utrla gotovo pri mnogih pot k — Bogu. — Kakor je bila Vebrova knjiga potrebna za duhovno obnovo našega časa, tako sta arhitekta J. Mesar in I. Spinčič s svojim »Stanovanjem« podala delo, kakršnega doslej nismo imeli. Povojna leta so se naša mesta, naši trgi in naše vasi kar pravljeno izpreminjali — če okusno, je drugo vprašanje, in še drugo, če praktično in udobno. »Stanovanje« pokaže z besedo in slikami (načrti, slikami, fotografijami — 201 jih je v tekstu in dodatku še 81), da naša hiša in naše stanovanje ni lepo samo tedaj, kadar mu je lepota prvi in glavni namen, marveč da je še mnogo lepše, kadar nudi še udobnost, domačnost in praktičnost. Knjiga opozarja čitatelja, kako si bolje, udobneje in ceneje uredi stanovanje, ki bo odgovarjalo njegovim razmeram in potrebam in še, kako si stanovanje opremi do zadnjega kota, pri čemer daje gospodarju in gospodinjici nasvete, ki jih moreta v svojem stanovanju, gospodarstvu in gospodinjstvu praktično realizirati in doseči tako v svojem domu udobnost, ob kateri ju zadovoljstvo ne mine. — Če vprašaš, čemu v dijaškem listu poročilo o tej knjigi, vedi, da je med našimi naročniki mnogo realcev in realnih gimnazijcev, ki bodo studirali tehniko. In nanje mislim, ki že sedaj kažejo zanimanje za to stroko, in jim svetujem, naj si nabavijo to knjigo, ki jih tako lepo seznanja s sodobnimi težnjami v praktični arhitekturi! — Cena je Din 100.—.

Pot bogov je tretja knjiga, ki nas vodi na pravljeno vzhod, v pravo deveto deželo čud in dogodkov, o katerih se nam Evropcem, ako nismo čitali Swen Hedina ali kakih misijonskih poročil — tudi naših misijonarjev in misijonark — niti ne sanja. Kellermann zna tako pisati in podajati svoje doživljaje, da mu slediš, kot bi bral eksotičen roman. Da vzbudim tvoje zanimanje, naj navedem samo poglavja: Čez Himalajo, »Om mani padme hum«, V deželi rdečih lam, Bogovi in ljudje, Daritev vsemirja, Samostani, Ples demonov, V Indiji!, The Grand Trunk Road, Bogovom godbo, Suženj, Slepjarji in svetniki, Neodvisni knezi, Srce Indije, Zopet na Veliki cesti, Berač, V Siamu, V kačji farmi, Umetnosti, ki izumirajo, Mrtvim čast, Proti severu, Tikov les, Po Me-namu, Vpepelitev kralja Kambodže. — Ali slutiš, kakšen svet ti razgrinja pisatelj? Iz zgodovine si ga ne moreš predstavljati, ker se je o teh narodih nisi učil, iz zemljepisja se ti mogoče majčkeno svetlika, a ob tej knjigi, ki je bogato ilustrirana, spoznaš ta daljni, nedostopni svet in njegove ljudi in boš strmel in se čudil. In kaj porečeš, če ti povem, da je po teh krajih hodil že v začetku 18. stoletja — goriški Slovenec? Res, Ivan Krstnik Mesar, D. J. se je l. 1702. odpeljal v te kraje in je tam tudi umrl mučeniške smrti 15. junija 1723 po sedemnajstletnem uspešnem misijonskem delovanju. (Prim. A. Carli-Luko-

vič: Evfemija in drugi spisi, izd. Goriška matica, l. 1924, str. 47—53). In še bi nas morala ta knjiga zanimati, ko imamo tam v Indiji svojo jugoslovansko misijonsko postajo, kjer delujejo naši rojaki iz D. J.

Prevod dr. V. Bohinca je lep in se gladko bere, vendar se čudim ob napakah ponijev(!) golen (str. 9) ali oni, da so duhovi visoki »po dva nadstropja« (!) str. 46. — Cena v platno vezani knjigi Din 90.— Ako bi bil naročnik zbirke, bi pa dobil vse tri knjige »Kosmosa« za Din 120, ki bi jih lahko plačeval v mesečnih obrokih po Din 10.— Podobne ugodnosti so tudi pri drugih zbirkah. Pomisli in pretehtaj to okolnost in, če moreš, misli, kako bi mimogrede prišel do lepe knjižnice, ki ti bo od leta do leta delala večje veselje! L.

Joža Lovrenčič: **Publius in Hispana. Cesta in njen voz.** Ljudska knjižnica 43. zv. Ljubljana 1931. Založila Jugoslovanska knjigar- na. Tisk »Slovenije« v Ljubljani. Strani 218.— Cena: vez. Din 40.—, broširana Din 28.—.

»Tam daleč za morjem...« je igra v treh slikah, katera je v prvi vrsti namenjena moški mladini, ki se zbira v Marijanskih kongregacijah in v Marijinih vrtcih. Ima blag namen: razvneti v idealnih mladih srcih iskro požrtvovalne ljubezni do trpečih, poganskih src. Torej mladina: uprizarjaj vsepovsodi to originalno blažilno igro! Ni plemenito pozabiti na nesrečne! Prireditev je dovoljena brez posebnih obveznosti!

Knjižica stane po pošti Din 4.— in se dobi pri Družbi sv. Petra Klaverja v Ljubljani, Metelkova ul. 1.

Alfred Tennyson: **Henoh Arden.** Iz angleščine prevedel J. Debevec. Ponatis iz Vigredi. S štirimi slikami. Str. 45. — Prvkar izšlo! Eden izmed najlepših biservov novejšje angleške poezije! Je to povest (v 915 verzih) o mornarju, deset let pogrešanem; ko se vrne, najde svojo ženo drugič poročeno; Henoh molči do zadnje ure. Pesem je prevedena v skoro vse jezike. Srbski prevod (od J. Jovanovića-Zmaja iz l. 1880) je naše prosvetno ministrstvo v zmislu učnega načrta določilo kot domače čtivo za V. gimn. razred (SN št. 23.921 z dne 12. julija 1927.) Slovenski prevod stane, trdo broširan, v zalogi Vigredi v Ljubljani, Ljudski dom, 8 Din, v knjigarnah 10 Din. Priporočamo! Pišite torej na Vigred ali pa pridite osebno tja po to lepo novo knjigo!

Literarni pomenki.

Volkun Belopoljski, Novo mesto. Upam, da ste bili zadovoljni. Ali ste spoznali, kaj Vam še manjka? Ne izgublajte se v prazne besede in ne silite v dolžino, ki vse razblini. Nastroj zadenete, a poantirati ga še ne umete. No, pa bo že tudi to prišlo. In še se oglasite!

France P., Ljubljana. Saj že dolgo pišem te naše pomenke, a tako podvzetnega za-

četnika še ni bilo. S »Sonetnim vencem« ste se predstavili, kateremu se močno pozna, da ste ga vili ob Prešernovem, česar Vam prav nič ne zamerim, ker vem, da ga ni začetnika, ki bi mu ne botroval Prešeren pri prvih sonetih. Celo ista usoda Vas je zadela ko Prešerna, kar priča druga pesem »Nezvesti«. Če Vam je samo petošolska bolezen potisnila pero v roko, jo boste z literarno influenco vred lepo mimogrede preboleli, če pa je res kaj v Vas, se boste ob Prešernu še marsičesa naučili — samo dokler bodo Vaše pesmi vaje, Vam jih ne bomo mogli priobčiti.

Hrabroslav, Št. Vid, Drobčna stvarca, a je le dobra. Priobčim. Pošljite drugič kaj več!

M. Bohorič, K. Tudi »Večera in jutra« ne morem še priobčiti, dasi je pisano nekoliko bolje, a ne bolje nego navadno pismo, ki poroča o kakem dogodku. Vašim stvarcem manjka ono neizrazno, ki je duša sleherne umetnine. Ali bo oživelo kdaj v Vas in se izlivalo v Vašo besedo, ne vem.

P. Kl. G. Skoraj bi dvomil v Vaše študentovstvo, dasi mi je pred leti res pisal iz Vaših krajev študent, ko se je prvič oglašil, razigrano šegavo, a tako dovtpno, da sem ga bil vesel. Vaša beseda v pismu s psevdonomim vred pa je kakor kaka potegavščina, da sem se le težko odločil za odgovor. Pesem o prevaranem srcu je boljša ko pismo, a dobra le še ni. Primeri in izvajanja se mi zdijo prebanalna. Če imate kaj boljšega, pošljite, a obenem bi Vas opozoril na takt, da se lepo predstavite!

E. G. Poznam Vas že po Vaših pesmih v mladinskih listih in se zanimam za Vas, ker je v Vaših verzih, ki pojo kraje, na katere često mislim, res nekaj svežega, lepega. Da bi še peli in ne bili tako mahedravi! Tudi poslani so taki. Pozdravljeni!

G. R., Ljubljana. Vaše pošiljke sem bil vesel. Res, posebno rubriko bi morali imeti, v kateri bi vzgajali tudi naš vpodabljaljoči naraščaj. Radi bi to storili, a dokler se Mentor ne dvigne do takega števila naklade, da bi zmozel izdatke za klišeje, ni prav mogoče začeti s takimi pomenki, ki bi imeli le ob reprodukciji vposlanih risb in slik pravi pomen. Pri odgovoru ne gre samo za to, da bi avtor izvedel sodbo, temveč da bi se ob odgovoru in sliki tudi drugi učili. — Ker želite ocene, jo pa podam. Da bodo vedeli tudi drugi, kaj predstavlja Vaša risba, jo naslovim »Med izpraševanjem«. Solski oder s tablo in katedrom. Za katedrom profesor, ki kaže z levo roko na tablo, pred katero stoji »ubogi« dijak, a za njim personifikacija — groze ali strahu ali slabe vesti. Situacija je taka, da vemo, da bo ostala — tabula rasa... Tehniško je slika začetnika ilustratorja dokaj dobra, čeprav so na levi neke proporcijske in perspektivne napake. Tudi je frontalna perspektiva preveč dolgočasna. Scena ne bi smela biti tako raztegnjena, osredotočiti bi jo morali. Vsaka slika mora prikazati trenutek giba, misli, dejanja. Na Vaši moti ona ale-

gorija, ki razdvoji dejanje. — Tako. Sicer le pogumno naprej in delajte, kakor Vam je v očeh in v roki, skušajte pa vedno poudariti bistvo, kar dosežete s poenostavljenjem.

Jelovčan, Ljubljana. Pesem se sicer lepo bere, a je prazna. Nič ni v njej takega, da bi začutil iz nje resničen utrip srca. Proza je boljša. Njeno neznatnost dvigne končna poanta. Morda jo še priobčim, da Vam vzbudim pogum in veselje in mi boste postali prihodnjič kaj daljšega in še boljšega.

Vsem: Že prošla leta sem opozarjal, da naj naši mladi sotrudniki vsako pošiljko označijo tudi s svojim pravim imenom, da vemo, s kom imamo opraviti. Nekateri se za to ne zmenijo več. Povem jim, da se tudi pomenkar ne bo zmenil zanje, ako bi vztrajali tudi pred njim s svojo psevdonimnostjo!

Kulturni paberki.

Kako nastajajo umotvori.

Že v preteklem stoletju je dnevnik *Le Temps* otvoril javno vprašanje na takratne pisatelje, kako delajo. Slično se je letos *Charensol* obrnil na neke sodobnike, da bi zvedel kaj podrobnega o njihovem slovstvenem snovanju. *G. Duhamel* n. pr. ne zaupa svojemu spominu in ne veruje, da bi nadarjenost že zadoščala. Zato kopiči zapiske, ki si jih dovoljuje celo med jedjo. Ako mu prileti kaka misel, jo pri priliki napiše na papir. »Ponoči imam poleg sebe vselej beležnico in velik svinčnik. Če se mi zasveti ideja, jo kar v temi tipaje zaznamujem, kajti na pomnež se ni zanašati. Tu lahko ostane deset let, včasih dozori in se vrine v tok žive misli, da ustvari umetnino. Zaznamek pa mora biti neposredni odraz, blisk, celo muhasta domislica, nikakor pa ne premlata, prežvečena stvar... Kadar potem vre, se kuha in kvasi, se vsekdar obogati.«

Tu vidiš, kako odlični pisatelji neguje svoje delo, ki se rodi iz tisoč skrbi, iz tisočere pozornosti, iz nešteti pomislekov in dvomov, da neki dan vstane pred nami svetlo in sijajno, a da niti ne slutimo truda in napora. Lepoznanski nauk tistim, ki mislijo, da v umetnosti velja zgolj veleum, zgolj ženij. Cr.

Paradoks o pesniku in vojaku.

Znani romanopisec *Pierre Benoit* izjavlja v pesnitvi *Diadumène*, da se glede umetnosti ne drži »vsakdanjega predsodka, po katerem bi nji dajal prednost pred lepim bronastim mečem.« Politika in vojaka stavi precej nad »kegljača«, kakor je približno govoril o pesniku *parnasovski* zakonodajec *Malherbe*. Taka skromnost pri sinovih *Modric* je redka. Kaj pa pravijo ljudje?

»Kako, da politik in vojak ne bi bila pesnika? Saj ta poje na varnem, za zidom. Kdor čuva obzidje in straži mesto, ustvarjač mir, potreben za življenje, pač opravlja bolj vzvišen

posel nego duhovit rapsod, ki nas očaruje ob urah oddiha.«

»Bog ne daj,« odgovarjajo drugi, »da bi hoteli vzkratiti čast mestnim gospodarjem! A ti so prav za prav pesniku le sluge. Kaj bi bil red in prospeh, ako se politične vrednote ne klanjajo večnim postavam duha? Samo večnost nekaj pomeni. Kaj nam je danes stara Grčija? Homer, Aishil, Sofoklej, Euripid, Platon, Pitagora, Aristotel...«

»Ne zamerite,« slišim iz prve vrste, »ali ste pozabili, da se umetnost popolnoma razcvete, kadar vlada red v državi? Periklejeve Atene, Avgustov Rim, Ptolemejska Aleksandrija...«

»Spomnite se neverjetne italijanske anarhije ob renesanci,« je zazvenelo iz druge vrste.

Tako bi se dalo nadaljevati. Toda *Napoleonov* biograf *Jacques Bainville* spravlja v sklad oba tabora, rekoč, da je bil *Bonaparte* predvsem književnik. Mar ni za bistvo svoje slave cesar dolžan zahvalo temu, da je bil v njem čudovit umetnik, pripravljen izluščiti iz dogodkov patetičnost in jo uporabiti za svoj načrt? In to je delal tako imenitno, da njegova zgodovina ni več to, kar je želel, da naj bi bila.

Za pesnika to ni tako slabo. Cr.

Victor Bérard

(1864—1931).

Dne 13. nov. je preminul francoski senator *Bérard*, ki je bil več let načelnik v naučnem oddelku, preden je prešel v odsek za tužino. Znanost pa žaluje za odličnim zastopnikom grške prosvete. *Bérard* je zavračal teorijo, ki je nedavno štela homerske epeje za samonikel proizvod ljudske domišljije, dozorel mnogo pred izumitvijo pisave. Potakem Homera sploh ne bi bilo potreba. Svoje mišljenje opira na tri nova odkritja.

Do konca prejšnjega stoletja smo poznali *Odisejo* in *Ilijado* le po bizantinskih rokopisih, nastalih sto let po dobi *Karla Velikega*. Toda 1890. so v neki vasi v *Zgornjem Egiptu* zasledili papiruse iz 4. stoletja pred krščanskim štetjem, z odlomki *Homerovih* spevov. Besedilo teh papirusov je natanko slično bizantinskim manuskriptom; na ta način veda poskoči za 13 stoletij nazaj proti homerskim časom. Razen tega pa izkopenine v *Troji*, *Mikenah* in *Tirintu* dokazujejo, da se *Homerovi* popisi pohištvu, okrasa, hiš samih strinjajo z istinitostjo. Arheologi so našli zlato *Helenino* skodelo in *Menelajevo* bodalo, dognali gradove, katerih talni načrt se ujema z *Odisejevimi*. Kdo bi si upal še trditi, da homerske prosvete ni bilo? Ako je torej *Homer* živel — kakor poroča *Herodot* — okoli l. 850. pred našo ero, je pričetnik novih časov, saj je prvi na umetniški način obravnaval predmet, ki zahteva veliko iznajdljivost. In pisavo je rabil. L. 1925. so v podrtinah *Byblosa* izkopali napis iz l. 1250. pred Kr. Torej je abeceda tačas že obče sluz-

žila, in Homer, sin najdarovitejšega plemena, naj bi je ne bil poznal 400 let po njeni iznajdbi?

Od zgodovine je V. Bérard prešel na zemljepis. Ker so gmotni Homerovi opisi točni, zakaj ne bi bili tudi geografski popisi? Korakoma je sledil itaškega kralja po vseh njegovih vožnjah in blodnjah ter ugotovil točnost na vseh mestih. Mnogo mu je pomagalo znanje feniščine. Tako se n. pr. Nésos Kalypsus (Otok Kalipsin, t. j. Otok Skrivanja) pravi v feniškem jeziku: l'Spania, torej Spansko. Kyklopia je zemlja okroglih oči; v feniškem izvirniku Oinotria znači neapelsko okolico, posejano z ognjeniškiimi »očesi«, ugaslimi vulkani, z lavo, z žrelom Vezuva, ki še vedno toguje kot Uliksov enooki Polifem. Tako sta mu zrasla dva snopiča »Les Phéniciens et l'Odyssee« poleg štirih zvezkov o zapadnejših krajih Sredozemnega morja. Letos je v filmu kazal vse kraje, ki jih je prehodil, prebrodil ali preblodil »polytlas Odysseus«, in v avgustu-septembru je nad sto znanstvenikov napravilo po Bérardovem navodilu z ladjo izlet na večino krajev, omenjenih v obeh Homerovih epih, katera je Bérard povedal natanko, pa vendar s pesniškim poletom.

Ob zaključku kolonijalne razstave.

P. Prist je v »Revue Belge« v septembru objavil pohvalen članek o velikanski razstavi v Vincennesu pri Parizu. »To ni mesto,« pravi med drugim, »to je svet. Obideš ga tik pred pariškimi vrati. Tu se slavi sto let francoskega duha, francoske uma, francoske omike. Ta zapečkarški narod je ustvaril sijajen imperij, ki premore sto milijonov ljudi in neizmerne zaklade. Občinstvo se po pravici zavzema ob raznih paviljonih... Maršal Lyautey je dal v Vincennesu nauk, a tudi spodbudo. Vincennes bo podžigal bodoča pokolenja. Zoo je bil posebno srečna zamisel. Pod milim nebom prikazane živali — to je pristna podoba kolonij...«

Kolonijalno živalstvo je že lani prikazal v zanimivi zbirki novel André Demaison. Eno sem poslovenil za neki naš mesečnik. Neumorni potovalec pa se tudi uspešno poglablja v tajne primitivnega življenja. Tako je v novembru t. l. objavil knjigo *Dia eli*. Kdo je to? Nihče drugi nego temnopolti trubadurji, dvorni pesniki pri afriških vladarjih. To so pač preprosti ljudje, si boste mislili. Vendar ne. Afriški jeziki so bogatejši in prožnejši od mnogih evropskih. Ulofoščina n. pr. ima gur = mož, junak, in nit = človek, kakor latinski vir in homo, a francoščina za oboje samo homme. Demaison prinaša obširne vzorce zamorskega pripovedništva, za zdaj naj poberem iz njega le nekaj pregovorov.

Tale nas domisli čisto afriških razmer, nehote se spomniš potnika, ki preži po puščavski krajini:

»Če ptica ne pije v potoku, gotovo pozna drugo vodno shrambo.«

Drugi je hudomušen, ves po naravi prikrojen:

»Tri stvari, ki dajejo srečo, ne morejo imeti dlake: podplat, dlan in jezik.«

Naslednji se mi zdi skeptičen:

»Kralja ljubiti je dobro; da te pa kralj ljubi, je še boljše.«

Pravega modrijana razodeva nastopna iver: »Stvar, ki bolnik radi nje tuli, bi delala še veselje mrtvecu.«

Ciničen pa je izrek:

»Izdaj ga, kdor te ne izda: Bog te bo izdal.«

Naposled še črnsko rečenico, ki je trenutno pomembna za današnjo Evropo:

»V vodnjak padati se ne učimo; treba je zgolj prestopiti prag, potlej gre samo po sebi.«

Cr.

Dijaški šah.

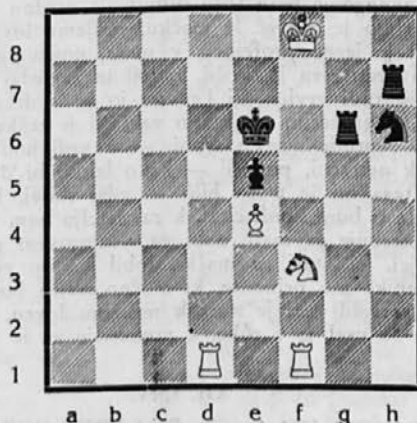
Ureja Bogo Pleničar.

Problem števil. 17.

(Po arabskem rokopisu iz 8. stoletja.)

Najstarejši problem, ki je v fragmentih po tradiciji ohranjen, izvira od kalifa Mutasima, kateri je vladal v Bagdadu od l. 833. do 842. Ohranjeni so pa nekateri staro-arabski in staro-perzijski problemi po originalnih manuskriptih v britanskem muzeju. Priobčujemo sledečo velezanimivo končnico, to pot hkratu z rešitvijo:

Beli: K f8, Td1, Tf1, Sf3, pešec e4; skupaj 5 figur

Črni: Ke6, Tg6, Th7, Sh6, pešec e5; skupaj 5 figur.

Tropoteznica: beli vleče ter da mat v tretji potezi.

Rešitev:

1.) Sf3—g5 + Tg6 × Sg5

črni nima druge poteze; sledi ponovna žrtev:

2.) Tf1—f6 + Ke6 × f6 zopet edina možnost

3.) Td1—d6 šahmat.

Zabavni kotiček.

Meyeriada.

XI. spev.

ΑΕΙΕΡΟΤ ΑΡΙΣΤΕΙΑ.

LEDERERJEVO JUNAŠTVO.

Zdaj pa povejte mi, Muze, ki dom vam Olimp je visoki, kdo je junak, ki naslednjega dne začel je z motnjavo? Lederer bil je junak, ki si je z dejanjem pogubnim zapor nakopal strašen, tako je pač hotel Kronides. Len na hodniku je stal in čakal, da pride profesor, ko se približa mu muca služiteljeva, mišelovka. Leno plazeč se je predla — glej, Lederer brž jo zapazi, zgrabi jo ročno za rep in urno v razred odnese. Tam ji takoj je tačke zavezal s koncem vrvice, zver pa nato je privezal za stol učenika trpina, daljšo vrvico pa ji zavozljal za rep je odzadaj. Sedel nato je v klop, v rokah pa je držal vrvico, drugim junakom pa je velél, da naj bodo prav mirni. Ko pa je starček prišel in sedel na staro je mesto, ko je z razlago začel, ko vneto so ga poslušali, glej, pa potegne močno za vrvico mladenič zvijačni. Mačka zamijavkala je, ker to ji je bol povzročilo. Silno se starček je zbal in rekel krilate besede: »Nekdo nagaja mi spet in hoče posnemati mačko. Šalo to dobro poznam — v nji novega prav nič ne najdem!« Dečke je govor zveselil in zvonko so se nasmejala. Mojster je šalo ponovil in maček, čuteč bolečino, znova je milo zamijavkal in rad bi vrvi se razrešil. Meyer, učeča starina, se zbal je in ves se je stresel, sunil z nogó je prav trdo usmiljenja vredno živalco, to pa bilo je preveč še mačku, mišjemu lovcu, šavsnil je jezno profesorja v meča, močno ga ugriznil. Ta pa prestrašen je skočil, zavpil in zagledal zverino, videl je tudi vrvico, ki Lederer jo je še držal. Jezno, z grozečim pogledom zaklical je težke besede: »Take reptilije nosiš s seboj, — o grdi hudobnež. Človek nesrečni, pomisli — kako lahko bi ubil jo! Prav tega mi je treba bilo — zdaj slušaj, kar rečem: »Mačka ti bom konfisciral, k ravnatelju bom ga odnesel. Če potrebuje ga mati, dobi ga v njegovem predalu!« »Jej, jej, jej, stari pa mačka dobil je,« so vpili junaki, »še slanika mu prinesite, ki močno soljen bol!« Tiho razrešil vezi je starček mišjemu lovcu, nežno ga vzel je v róke, k ravnatelju ga je odnesel.

XII. spev.

ΤΕΙΧΟΜΑΧΙΑ. — BOJ PRED OBZIDJEM.

Dež, ki do kože premoči, se ulil naslednjega dne je in kot navajeni psi, kadar gospodar jim ukaže, v vódo radí zaženo se in pljuskuje dalje plavaje, prav tako vdrli junaki v številni so tolpi v dvorano, vsakdo pač z dežoodbojnim ščitom prišel je opremljen, lično izvršenim iz volne in svile, z lesenim ročajem. Gustav Jeiteles, sin, bil tudi je s ščitom opremljen, častivrednim na pogled, s sovražnimi sunki prebitim, da je prijazno curljalo skozi zijave razpoke. Pa se ni zmenil za to, pri srcu bil mu je stari dežnik za dež in sneg, ker čestokrat ga je zastavil,

Drobiž.

Opredelitev pesništva.

Fagus, veliki pesnik zbirk »Ixion« in »La Guirlande à l'épousée«, je nekje opredelil pesništvo. V bistvu pravi takole:

Manjše umetnosti: zgodovina, živaloslovje, roman i. dr. opisujejo tvore in stvari. — Pesništvo pa je umetnost in veda, kako izraziti razmerja med stvarmi in stvarmi. — Slično, vendar na manj bistven način, graditeljstvo in glasba. Tako stoji poezija nad vsem, z matematiko. Sama je meta-matematika. Ker ji je vse razmerje, ji je vse ritem, ubranost misli, idej, podob, čuvstev, občutkov — v jedru je to vse eno — in potemtakem ubranost izraza, torej besedni ritem.

Francoska poezija je v pravem pomenu besede popolno pesništvo. »Penser« je »peser« — tuhtati, tehtati: ona misli, šteje in meri. Čeprav rabi število nič manj od antike — brez števila pač ni prave poezije — in barvitost zvoka, ostane vendar mera njen globoki živelj. Potemtakem tudi stik ali rima...

Ta notranji ritem, ritem misli, je vzrok, da je pesništvo vesoljna govornica, četudi se verzi sami na sebi ne dajo prevesti...

Vsakdanja aritmetika zna delovati zgolj na istovetnih tvarinah. Poezija, ta meta-matematika, pa istoveti nepričakovane snovi, najde med njimi istinite odnošaje, na katere poprečni smrtniki ne bi bili nikdar mislili, kesneje pa priznavajo njih razvidnost in nujnost.

Ta meta-matematika, združena z nekakšno alkemijo, že sama po sebi razlaga temačnost, po navadičasno, tega ali onega pesnika. Cr.

da je denarce dobil in plzensko pivo si kupil, ali pa hrenovke drobne in dolge rjave cigare. Ko že v razredu je stal, začel je tako govoriti: »Svoje dežnike zgrabite, razpnite jih, da posušé se, in položite jih brž okoli katedra, da Meyer blizu mogel ne bo, vse one, ki mesta na tleh pa našli ne bodo, zvršičite jih previdno nad druge.« To je rekel junak, z veseljem so vsi mu sledili, kmalu zgrajén je bil zid iz dežnikov okoli katedra, gori do stropa visok, na tla pa curljala je voda. Ko torej Meyer, starina, prestopil je v seksto prostrano in obzidje zagledal, močno se tedaj je razkačil. Naglo stopil je tja in sunil z nervozno desnico v spodaj ležeči dežnik, zamajála se lahka je zgradba in zagrmeli so brž na tla okrogli dežniki, padali mu na glavo, močno so konice ga bódle. Neugasljiv krohót nad tem so zagnali junaki. Stari pa je začel: »O vi ničvredni dečáki, proč odnesite mi zdaj na mah odtod te dežnike, ali pa sam jih odnesem, no, ta je pa res zopet lepa!« To je govoril starúh in kvišku planili so dečki, ven se zagnali tuleč, da dežnike bi svoje pobráli. Strašna bilá je to borba, ruvali so se ob katedru, vsak je izpulil sosedu dežnik, med krulbo in tulbo, češ, da njegov je dežnik, a oni goljuf je nesramen. Trdno zamotani v klopčič so mnogi po tleh se valjali, ta pod dežnikom je skrite imel onemogle nožice, drugemu spet so visoko v zraku obupno bingljale, ker mu glavó pritiskal je k tlom sovrag podivjani. Starček s trepetom je gledal, nesreče odgnati ni mogel. Najsi je vpil na ves glas, glasneje so vpili junaki. Ročno je stari pograbil peró — edino orožje, ki mu je zdaj še ostalo — in vse je v razrednico vpisal. Pravzaprav storil je to kar tako, zapisal pa nič ni, kajti bil je najboljši profesor, ki kdaj so živeli, (namreč po srcu samo), če pá je le moral, dobrina, kdaj zatožiti učenca, to storil s krvavim je srcem. Zdaj pa pòvsod je potihnil vihar, razrešil se klopčič in junaki vrnili so spet se v sedeže svoje. Meyer pa, starček, začel je sedaj predavanje mično, dobesedno iz Gindely-ja, na strani petnajsti.

XIII. spev.

ΜΑΧΗ ΕΠΙ ΤΑΙΣ ΝΑΥΣΙΝ. BOJ PRI LADJAH.

Zadaj pa Chlapec si je izmislil sijajno motnjavo: vsi po vrsti naj bi, kot so danes zbrani v dvorani, roke dvignili v zrak, se javili, s tem od starine si dovoljenje sprosili, da smeli na kraj bi potrebe toliko časa hoditi, da razred povsem bi bil prazen. Klapp je prvi pomóčil roké visoko na kvišku, kričal je: »Jaz bi rad ven šel — prosim, jaz bi rad ven šel!«

Starček pokimal molče, z obrvmi je črnimi mignil in ambrozijski kodri z glavé so božanske se vsuli. Ta pa je ven odbrzel in zapustil razred je sekste. Brž na to dvignil je Chlapec roko v zrak in zatulil: »Ooooo, trebuh boli me — prosim, jaz bi rad ven šel!« Starček molče je pokazal na vrata in ta odbrzel je. Jeiteles šel je brž iz klopi in stopil h katedru. Robec zavezal si je okoli obline trebuščka. Tak se postavil je tja in rekel krilate besede,

Šola, predmestje, sport.

Karel Poláček je nedavno izdal v Pragi humoristični nogometski roman »Možje v offside-u«. Zdaj pa se je pojavil njegov dopolnek, dijaški sportni roman »Finish«. To je zadnji snopič trilogije, kjer M. B. Böhnel obravnava prizore in probleme iz srednje šole. To pot gre za razmerje med šolo in sportom: ponazoruje ga na nogobrcnem klubu iz praške periferije, čigar nastanek in razvoj odločno posega v življenje srednješolcev. Izrazitega umetniškega oblikovanja ni v tem delu, niti ni osnovno vprašanje dokončno razvozlano, vendar mu kritika nekaj priznava: to je sunek v ledino, prikazan je sportni glad proletarcev v vele mestni okolici, večče in stvarno bogati znanost o imenovanih slojih. Tudi jezikovni fundus instructus je nekaj pridobil. Cr.

Prva znamka

je izšla pred 91 leti dne 6. maja 1840. Bila je to črna znamka za 1 penny ali cent v Veliki Britaniji za vlade kraljice Viktorije (1817—1901). Na znamki je slika tedaj še mlade kraljice, katero srečuješ na angleških znamkah vse do l. 1901, torej 60 let, kar je prava filatelistična redkost. — Prej so plačevali poštnino za pisma, a tedaj je sir Rolland Hill, prvi reformator angleške pošte, uvedel prve znamke. Naričrt za prvo znamko je napravil Fr. Heath. graver in slikar, a tiskala jih je tiskarna Perkins, Bacon et Cie v Londonu. Slika kraljice je v okviru, a na vrhu je malteški križ. Papir je močen, vodeni znak pa je bila mala angleška krona. Prva marka je bila rezana, šele drugo leto so začeli z zobčenjem znamk, kar je poslej prišlo v navado.

glavo je nagnil naprej, da nihče besed bi ne slišal:
 »Prosim, že nekaj dni sem me strašna pobrzica muči
 in že skrajna je sila, da me iz razreda pustite!«
 »Pojdite le, sicer se utegne zgoditi nesreča!«
 Jeiteles je odbrzel in zadaj je Fanta se javil.
 »Fanta, česa želite?« vprašal je starče. »Rad ven bi!«
 rekel je Fanta pritlikavec, »glava prav strašno boli me.«
 »Saj jih je nekaj že zunaj!« ga mrko zavrnil je Meyer.
 Zadaj ta hip pa božanski je Lederer glasno zakričal:
 »Huhuhu, trebuh boli me, trebuh, moj trebuh boli me,
 prvega mene spustite, saj Fanti ni nič, lahko čaka!«
 S krikom zavrne ga Fanta: »Lederer bi Vas rad varal,
 glava mene vse hušje boli kakor njega želodec!«
 »Čakaj!« ukazal je starček, »da vrnejo se mi ostali!
 Lederer, kadar bo Chlapec Vaclav se vrnil ven pojdeš!«
 Ta pa odvrnil mu je: »Potem bo gotovo prepozno!«
 »Jasno,« odreže se sosed mu Eidlitz, »hudo ga že sili!«
 Njemu odvrnil na to z mogočnim glasom je stari:
 »Eidlitz, pojdite ven in vsem, ki so zunaj, recite,
 da naj se vrnejo brž, če ne jih kar sam bom iskat šel!
 Eidlitz odšel je skoz vrata, a Meyer zaman ga je čakal,
 če bi se morda le vrnil in prišel iz kraja potrebe.
 Vsi zdaj ostali so zunaj i Klapp i Chlapec i Eidlitz
 in še Jeiteles tudi — igrali tarok so v štirih,
 eden pa vedno je čakal in stražil, da nihče ne pride.
 Lederer pa in Fanta začela sta strašno tuliti,
 da ju je moral starina, čeprav z nevoljo, spustiti.
 »Ampak,« rekel je še, »da Eidlitz takoj se mi vrne
 z dečki ostalimi, ki mu ukazal sem jih priversti.«
 Ni še zapustil dvorane, ko javil Kohn se je zadaj,
 roke vse črne imel je od tinte, to sam se polil je:
 »Prosim, ali smem ven, roké sem polil si s črnolom!«
 Starec molče je pomignil in ta odbrzel je pri vratih.
 Donebauer začel se nato je javljati divje,
 robec je držal pred nosom, češ kot da kri bi mu tekla.
 Kroginkrog pa junaki so vpili: »Kri teče mu, prosim,
 ven ga pošljite takoj, potreben je mrzlih obkladkov.«
 V strahu skrbán jim odvrnil je ta: »Naj le hitro odide,
 Bog obvaruj, da sam bi odšel — onesvesti lahko se!«
 Ta odbrzel je skoz vrata, takoj iz klopi so udrlji,
 da bi pospremili ga: Grab, Wanke in Müller in Tatschner,
 tekli za njim so Kronberger, Taufsig in Steiner,
 Doležal, Cohn s »C« in Tauber in Schick in Gehorsam.
 Prazen že skoraj razred je bil, zdaj stari s preudarkom
 rekel je: »Ta je pa lepa — dečki so cestni capini!

Kisik in ribe.

V hudi zimi 1928/29 je v Tivolskem jezercu kakor seveda tudi drugod poginilo vse polno rib, akotudi ni nedostajalo vode.

Nemški učenjaki so zbog tega preiskovali, koliko zraka je treba ribi za obstanek. Dognali so, da količina ni pri vseh vrstah enaka. Rdeče ribe in krapi trpé ter gredo po zlu, kadar se kisik v vodi od 4 stotink skrči na desetino stotinke. Pri tej količini se ostriz ne počuti več dobro, premine pa ob 0.08%. Ščuka zahteva dosti več, 0.5 do 0.8% kisika. Ta gibki plavutar se že duši, medtem ko se v isti vodi krap še veselo giblje. — Odpornost ribe spričo prepričlega kisika ne zavisí od njene živnosti. Jegulja, znana po svoji trdoživosti, je med vsemi ribami prva gagnila. Cr.

Latinsko-nemški dovtip.

Nekdo je obljubil židu, da mu bo naznanil svojo preselitev z eno samo besedo, in sicer latinsko. Pa mu je pisal: »Iudicium«. (= Jud, i zieh um = Jude, ich ziehe um = Žid, selim se.) Žid pa je tudi odgovoril z eno samo latinsko besedo: »Officium« (= O Vieh, zieh um! = Govedina, le preseli se!).

Crassus / Nugae latinae.

1. Ad medicum quendam Styriae, cui Sollag nomen est, sodalis meus has sententias cancrinas protulit: »Sollag, ama Gallos!« »Sollag, eme gallos!« »Sollag, ede gallos!«

2. Similiter studiosus medicinae, cum Vin-dobonae corpus hominis mortui dissecaret, condiscipulum suum adhortatus est: »Seces, Sovre, nervos secus!«

3. Num vera sentit ille, qui sociis suis hoc consilium retrogradum dedit: »Sitis in astu, ut sani sitis?«

4. Cum miles nequam, qui Taus appellatur, otiosus castra perlustraret, laceris indutus bracis (brageše) vel femoralibus, quae apud Tertullianum sarabarae dicuntur, decurio eius modo cancrino iussit: »Taus sarabaras suat.«

Rešitve.

Križaljko so prav rešili: Ferjančič Karel, Jelenc Danilo, Ličina Milan in Skvarč Anton, gimnazijci v Kočevju; Erzar Stanko, šestošolec v Kranju.

Latinske uganke in križaljko je rešil Dobrovolt Alojzij, dijak v Ljubljani.

1. Poslal mu je ladjo brez prednjega in brez zadnjega konca; torej pozdrav AVE.

2. a) Si pa res, Serapis?

b) Martinova Manda debelo prede.

3. Latinske besede se glase: as, es, is, os, us.

4. Vodoravno: 2. češarek; 6. Ge; 7. oda; 8. ar; 9. roj; 10. jod; 11. ara.

Navpično: 1. had; 2. čer; 3. šoja; 4. raja; 5. kad.

KNJIGARNA

NOVA ZALOŽBA

TRGOVINA S PISARNIŠKIMI POTREBŠČINAMI

R. Z. Z. O. Z.

LJUBLJANA

NA KONGRESNEM TRGU

priporoča dijakom in njih staršem bogato izbiro vsakršnih šolskih in pisarniških potrebščin, vse knjige za šole, zvezke, pisalno in risalno orodje, barve, papir za risanje in za načrte i. t. d.

Kdor kupi za 100.— Din, dobi na izbiro: Podobe iz sanj, (Cankar), ali dramo Kasijo (Majcen), ali pesmi Tristia ex Siberia (Mole) kot dar. Pri Novi Založbi je izšla Literarna veda (dr. Kelemenova).

Najstarejša knjigarna Jugoslavije!
Ustanovljena leta 1782.

KLEINMAYR & BAMBERG

LJUBLJANA

Miklošičeva cesta 16

Telefon 31-33

Največja zaloga tu- in inozemskih knjig in časopisov, muzikalij (not) za vse instrumente, ki jih potrebujete in si jih želite: učne in leposlovne, mladinske, znanstvene itd., knjige v slovenskem, nemškem, francoskem, angleškem in vsakem drugem jeziku. — Originale in prevode grških in latinskih klasikov, enako tudi kompletno „Reclams-Universal-Bibliothek“, „Miniaturn-Bibliothek“ in „Sammlung Goeschen“, športno in šahovsko literaturo itd., kakor tudi vse pisarniške potrebščine.

Torej ne pozabite knjigarne Kleinmayr & Bamberg
Ljubljana, Miklošičeva cesta 16

Za nakup šolskih in tehničnih
potrebščin se priporoča
trgovina s papirjem

M. TIČAR

LJUBLJANA

Obvestila.

Uprava Mentorja opozarja vse, ki bi si radi naročili prejšnje letnike, da jih ima še nekaj v zalogi. Letnik 1927/28 (četrti številka manjka) Din 9.—, letnik 1928/29 (celoten) Din 30.—, letnik 1929/30 (celoten) Din 30.—. Tudi lanski letnik, ki je nepopoln, se še dobi.

Poverjenike prosimo, da bi se kakor prošla leta zavzeli za Mentorja ter mu pridobili čim več novih naročnikov, da se bo mogel še lepše razviti. Uredništvo in uprava se bosta potrudila, da bo list ustrežal in nudil naročnikom od številke do številke lepo opremljen izbrano in koristno čtivo. Prosimo tudi, da bi zamudniki čimprej poravnali zaostalo naročnino!

*Kdor kupuje
knjige
gre v*

*Jugoslovansko
knjigarno
v Ljubljani*

Zahtevajte prospekte!

Zbirke žepnih slovarjev in učbenikov / Leposlovne knjižnice / Ljudske knjižnice / Zbirke domačih pisateljev / Zbirke mladinskih spisov / Zbirke „Kosmos“ / Možnost mesečnega plačevanja /

Naročniki knjižnih zbirk uživajo 25% popusta pri nakupu drugih knjig iz naše založbe (izvz. šolskih)

LJUDSKA POSOJILNICA

REG. ZADRUGA Z NEOMEJ. ZAVEZO

V LJUBLJANI

obrestuje hranilne vloge po najugodnejši obrestni meri, vezane vloge po dogovoru ter brez vsakega odbitka.

Tudi rentni davek plačuje posojilnica sama.

Svoje prostore ima tik za frančiškansko cerkvi, v lastni palači, zidani še pred vojno iz lastnih sredstev. Poleg jamstva, ki ga nudi lastna palača, veleposestvo in drugo lastno premoženje, jamčijo pri Ljudski posojilnici kot zadrugi z neomejenim jamstvom za vloge vsi člani s svojim premoženjem, ki presega večkratno vrednost vseh vlog.

Hranilne vloge znašajo nad
160 milijonov Din

**Trgovske knjige
in šolski zvezki!**

Vedno v zalogi:
glavne knjige, ameriški
journali, štruce, spominske
knjige, bloki, mape
i. t. d.

ANT. JANEŽIČ

LJUBLJANA
FLORIJANSKA UL. ŠT. 14

Knjigoveznica, industrija
šolskih zvezkov in
trgovskih knjig.

TELEFON 27-55

T
I
SLOVENIJA

K
A
R
N
A
D
R
U
Ž
B
A
Z
O
M
E
J
E
N
O
Z
A
V
E
Z
O
V
L
J
U
B
L
J
A
N
I,
W
O
L
F
O
V
A
U
L
I
C
A
1

*Izvršuje vsa v tiskarsko
stroko spadajoča dela
po zmernih cenah.*

*Časopisi, knjige, revije
brošure, vabila, letaki,
plakati i. t. d.*

*Zaloga beležnih in
stenskih koledarjev.*